

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

UČITELJSKI FAKULTET U OSIJEKU

DISLOCIRANI STUDIJ U SLAVONSKOM BRODU

**UNAPRJEĐIVANJE UČENIČKIH SOCIJALNIH
KOMPETENCIJA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Mr.sc. Branko Bognar

Studentica:

Ana Ključević

SLAVONSKI BROD, 2008.

SADRŽAJ

Popis ilustracija.....	4
1. Uvod	1
2. Socijalne kompetencije	2
2.1. Određenje socijalne kompetencije	2
2.1.1. Aspekti socijalne kompetencije.....	3
2.1.2. Sastavnice socijalne kompetencije	4
3. Utjecaji na razvoj socijalne kompetencije	5
3.1. Uloga obitelji	5
3.2 Uloga vršnjaka	6
3.3. Uloga učitelja.....	7
4. Socijalizacija.....	9
4.1. Što je socijalizacija?	9
4.2.Prosocijalno ponašanje	9
4.3. Problemi socijalizacije	10
4.3.1. Agresivnost.....	10
4.3.2. Stidljivost	11
4.3.3. Niska razina interakcije	11
5. Unaprjeđivanje pojedinih sastavnica socijalne kompetencije	12
5.1. Jačanje samopouzdanja	12
5.2. Podučavanje nenasilnom rješavanju sukoba.....	13

5.2.1. Empatija	14
5.2.2. Aktivno slušanje	14
5.3. Poticanje suradnje.....	15
5.4. Podučavanje toleranciji različitosti.....	16
6. Empirijski dio.....	17
6.1. Što je akcijsko istraživanje?	17
6.2. Kontekst istraživanja	18
6.3. Što je bio moj interes?.....	20
7. Obrada podataka	23
7.1. Pitanja, nedoumice, dileme	23
7.2. Ciljevi istraživanja i kriteriji za procjenu uspješnosti istraživanja ..	23
7.3. Plan aktivnosti.....	24
7.4. Postupci prikupljanja podataka.....	28
7.5. Etički aspekt istraživanja	30
7.6. Kritički prijatelji i mentori.....	30
7.7. Validacija akcijskog istraživanja	31
8. Proces ostvarivanja istraživanja	32
8.1. Sociometrijsko mjerenje	32
8.2. Anketni upitnik	33
8.3. Radionica „Samopouzdanje“	41
8.4. Radionica „Nenasilno rješavanje sukoba“	45
8.5. Strip	48

8.6. Eksperiment „Uvjeti života“	49
8.7. Radionica „Razlikujemo se“	53
8.8. Projekt Vremenska prognoza.....	56
8.9. Radionica „Aktivno slušanje“	61
8.10. Igrokaz Vikend za sve	63
9. Interpretacija	67
10. Zaključak.....	70
11. Literatura	72
13. Prilozi.....	77

Popis ilustracija

Popis slika

<i>Slika 4. Pravila radionice.....</i>	<i>42</i>
<i>Slika 5. Klupko lijepih riječi.....</i>	<i>44</i>
<i>Slika 6. Oluja ideja na riječ sukob.....</i>	<i>46</i>
<i>Slika 7. Učenička rješenja situacije tijekom koje može doći do sukoba.....</i>	<i>47</i>
<i>Slika 8. Strip: "Dva gladna čovjeka i kobasica".....</i>	<i>49</i>
<i>Slika 9. Primjer pokusa jedne skupine.....</i>	<i>52</i>
<i>Slika 10. "Koncentrični krug".....</i>	<i>54</i>
<i>Slika 11. Rezultati evaluacijskog listića.....</i>	<i>55</i>
<i>Slika 12. Listić s uputama za mjerenje temperature.....</i>	<i>57</i>
<i>Slika 13: Listić sa zadacima za aktivnost prognoza vremena.....</i>	<i>58</i>
<i>Slika 14. Učenički zadatci za rad u paru.....</i>	<i>61</i>
<i>Slika 15. Radionica "Aktivno slušanje".....</i>	<i>62</i>
<i>Slika 16. Izrada kostima za igrokaz.....</i>	<i>64</i>
<i>Slika 17. Izrada kostima za igrokaz.....</i>	<i>65</i>

Popis grafikona

<i>Grafikon 1. Odnos broja učenika koji više vole igrati igrice i onih koji se žele družiti s prijateljima.....</i>	<i>34</i>
<i>Grafikon 2. Broj učenika koji su naveli kako u razredu postoje učenici s kojima se ne vole družiti.....</i>	<i>34</i>
<i>Grafikon 3. Odnos broja učenika koji su doživjeli nasilje i onih koji nisu.....</i>	<i>35</i>
<i>Grafikon 4. Izvori doživljenog nasilja.....</i>	<i>36</i>
<i>Grafikon 5. Načini reagiranja na zadirkivanje.....</i>	<i>37</i>
<i>Grafikon 6. Učestalost nasilnog ponašanja.....</i>	<i>38</i>
<i>Grafikon 7. Načini postupanja u situacijama kada je potrebno pružiti pomoć.....</i>	<i>39</i>
<i>Grafikon 8. Odnos učenika koji se boje izreći svoje mišljenje i onih koji se ne boje.....</i>	<i>40</i>
<i>Grafikon 9. Razlozi straha od izricanja mišljenja.....</i>	<i>41</i>

Popis tablica

<i>Tablica 1. Plan aktivnosti.....</i>	<i>24</i>
<i>Tablica 2. Rezultati sociometrijskog mjerenja.....</i>	<i>32</i>

Popis videozapisa

<i>Video 1. Snimka dijela radioničke aktivnosti „Nije da se hvalim, ali najbolji sam...“.....</i>	<i>43</i>
<i>Video 2. Snimka dijela aktivnosti „Mali meteorolozi“.....</i>	<i>60</i>

1. Uvod

Vasta, Haith i Miller (1993) ističu kako su ljudi izrazito socijalna bića i kako su velik dio vremena u međusobnoj interakciji (str. 446). „U našem životu malo je toga važnog što ne uključuje interakciju s drugima. Većina iskustava koje ljudi ubrajaju u sadržajne i važne-kao što su obiteljski život, posao i veći dio rekreacijskih aktivnosti-obuhvaća odnose s drugima“ (Katz i McClellan, 1999, str 11).

Brajša-Žganec (2002) navodi kako „dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte sjedinjene u dječjoj interakciji s odraslima i vršnjacima“ (str. 23). Prema ovim riječima može se zaključiti da čovjek svoje mogućnosti ostvaruje unutar zajednice, a socijalne se veze stvaraju od najranijih dana čovjekovog života. Naime, „roditelji, vršnjaci i nastavnici tri su socijalizacijska faktora koja pridonose zadovoljenju različitih dječjih potreba“ (Klarin, 2006, str. 7), a te se potrebe odnose na aspekte koji omogućavaju nesmetan emocionalni i socijalni razvoj.

Nakon polaska u vrtić i kasnije u školu, može doći do određenih problema u stvaranju odnosa, a prema Katz i McClellan (1999) nesposobnost da se stupa u odnose s drugima i da ih se održava može izazvati tjeskobu i usamljenost, čak i u ranom djetinjstvu. Stoga je vrlo važno tijekom rada s djecom pokloniti pozornost socijalnom razvoju i tome kako djeci pomoći da razviju, odnosno unaprijede socijalnu kompetenciju. Razlog tomu je taj što razvijene socijalne kompetencije čine jedan od značajnih preduvjeta ostvarivanja pozitivnih socijalnih odnosa, a time i prihvaćenosti u vršnjačkoj grupi.

Vasta i suradnici (1997) navode kako se velik dio ljudskog ponašanja, posebice socijalno ponašanje, stječe, a ne dobiva rođenjem (str. 449). Činjenica da se socijalno ponašanje pa tako i socijalne kompetencije ne dobivaju rođenjem nego se stječu, omogućuje nam da na njih djelujemo. Upravo je djelovanje na socijalnu kompetenciju, odnosno njeno unaprjeđivanje cilj ovoga istraživanja.

Postati socijalno kompetentna osoba znači usvojiti prosocijalna ponašanja i određene vještine koje omogućavaju razumijevanje svoje okoline i djelotvorno snalaženje u svakodnevnim situacijama. Budući da djeca i prije polaska u školu stječu određenu razinu socijalne kompetencije, tijekom školske dobi potrebno ju je unaprjeđivati te djeci omogućiti stjecanje novih socijalnih vještina koje su im potrebne za snalaženje u novoj okolini.

2. Socijalne kompetencije

2.1. Određenje socijalne kompetencije

Kako bi razumjeli pojam socijalne kompetencije bitno je objasniti pojmove socijalan i kompetentan. Pridjev socijalan prema Klaiću znači društven; druževan, drugarski; koji ima osjećaj za zajednicu, razumijevanja za tuđe poteškoće, kompetentan znači sposoban, upućen, koji zna, koji je upućen u nekom području.. Prema tome, socijalno kompetentna osoba može se definirati kao osoba koja je sposobna biti društvena, odnosno koja je upućena u društvo i ima osjećaj za zajednicu.

Nadalje, različiti autori različito imenuju isti pojam. Tako su socijalna kompetencija, socijalna inteligencija, interpersonalna kompetencija te socijalna sposobnost različiti nazivi istoga pojma.

Autori Ford i Tisakova (1983., u Brdar, 1993) govore o socijalnoj inteligenciji kao o „sposobnosti uspješnog funkcioniranja u specifičnim socijalnim situacijama iz svakodnevnog života“. Waters i Srouf (1983, u Katz i McClellan 1999) tvrde kako se socijalno kompetentna mala djeca upuštaju u zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima te kroz takve interakcije unaprjeđuju osobnu kompetenciju (str. 15).

Nadalje, Betty Osman kaže kako se socijalna sposobnost odnosi na vještine nužne za uspješno međuljudsko funkcioniranje (snalaženje u ljudskom društvu). Ona uključuju verbalna i neverbalna ponašanja koja su društveno prihvaćena i izazivaju pozitivne reakcije drugih ljudi (Udruga za razumijevanje ADHD-a (2005). Poteškoće u učenju i socijalne vještine: koja je povezanost?). Marlow (1986, u Brdar 1994) definira socijalne kompetencije kao „sposobnost razumijevanja tuđih i vlastitih osjećaja, misli i ponašanja ljudi u interpersonalnim situacijama...”

Zanimljivo je mišljenje i autorica Katz i McClellan (1999) koje navode kako je kompetentan pojedinac osoba koja može iskoristiti poticaje iz okružja i svoje osobne te postići dobre razvojne rezultate koji omogućuju zadovoljavajuće sudjelovanje u zajednicama i širem društvu. Prema navedenome većina se autora slaže kako socijalna kompetencija obuhvaća djelotvorno funkcioniranje, odnosno snalaženje u ljudskom društvu.

Neki autori poistovjećuju socijalnu kompetenciju i socijalne vještine, ali mnogi se slažu kako su to dva povezana, ali različita pojma. Naime, Hargie, Saunders i Dickson (1981, citirano u

Brdar, 1993) definiraju socijalne vještine kao „sklop socijalnih ponašanja usmjerenih prema cilju i međusobno povezanih, koja se mogu naučiti i koje pojedinac može kontrolirati“, a Brdar (1993) kaže kako kompetencija „određuje način na koji pojedinac koristi vještine u socijalnoj okolini“. Van Hasselt i suradnici (1979, prema Hargie, Saunders i Dickson, 1981, citirano u Brdar, 1993) Navode kako „socijalna nekompetentnost može biti posljedicom neuspjeha u učenju socijalnih vještina“. To znači, kada se socijalne vještine koriste na prikladan način i kad su postignuti ključni osobni ciljevi, rezultat je socijalna kompetencija. Iz navedenoga može se zaključiti kako nije moguće postati socijalno kompetentan i djelotvorno funkcionirati u društvu bez pravilne upotrebe usvojenih socijalnih vještina.

2.1.1. Aspekti socijalne kompetencije

Katz i McClellan (1999) razlikuju dva aspekta socijalne kompetencije, a to su popularnost i prijateljstvo. Vandell i Hembree (1994, u Katz i McClellan, 1999) kažu kako se popularnost odnosi na razinu u kojoj djecu prihvaćaju ili odbacuju vršnjaci, a prijateljstvo je „dijadski odnos koji pretpostavlja uzajamni odabir dvoje specifične djece“.

Međutim, dijete može biti popularno i lako uspostavljati odnose s vršnjacima, a istovremeno ne mora imati prijatelje, odnosno razviti blizak i uzajaman odnos s nekim djetetom. Isto tako, neko dijete može biti nepopularno, ali održavati prijateljski odnos s jednim ili više vršnjaka (Katz i McClellan, 1999, str. 15). Međutim, Klarin (2006) navodi kako popularnija djeca imaju više prilika za stjecanje prijateljstva jer se sviđaju većem broju djece (str. 76). Katz i McClellan (1999) smatraju kako prijateljstvo ima veću važnost za dugoročni razvoj djeteta od popularnosti pa će se zadržati na značenju prijateljstva u razvoju socijalnih kompetencija.

Prema Sullivanu (citirano u Shapiro, 1997) prijateljstva iz djetinjstva ostavljaju traga u načinu na koji se čovjek ophodi s drugima tijekom čitavog života (str. 138). Vođena ovom činjenicom, zaključujem kako je za razvoj socijalno kompetentne osobe koja se djelotvorno snalazi u socijalnom kontekstu, bitan razvoj i održavanje bliskih i uzajamnih odnosa, odnosno prijateljstava u djetinjstvu. Stoga je potrebno omogućiti djetetu da stekne vještine primjerene svojoj dobi koje će mu pomoći da stekne prijatelje (Shapiro, 1997, str. 143).

2.1.2. Sastavnice socijalne kompetencije

Prema Katz i McClellan (1999) socijalna kompetencija uključuje regulaciju emocija, poznavanje i razumijevanje društva kao i socijalna umijeća, odnosno socijalne vještine potrebne da bi se postupalo u skladu s tim spoznajama (str. 16).

Ponekad djeca nedovoljno reguliraju emocije kao što su strah, srdžba i frustracija na načine koji otežavaju stjecanje socijalnih umijeća pa je sastavni dio uloge odgajatelja i učitelja u unaprjeđivanju socijalne kompetencije pomoći djeci konstruktivno regulirati svoje emocije (Katz i McClellan, 1999).

Kako bi uspjeli djelotvorno funkcionirati u zajednici te stvoriti prijateljstva djeci je potrebno poznavanje socijalnih znanja kao što su norme i pravila društva kojemu pojedinac pripada, a koja se stječu socijalizacijom. Važno je i dovoljno ovladati jezikom kojim se služe vršnjaci kako bi mogli sudjelovati u aktivnostima svojih vršnjaka. Nadalje, socijalno razumijevanje obuhvaća razumijevanje tuđih osjećaja, sposobnost za komunikaciju, suradnju, prihvaćanje kompromisa, empatiju itd. Zbog nedostatka ovih sposobnosti mnogo djece postaje žrtvom odbacivanja od strane vršnjaka te dolazi do problema u socijalizaciji. (Katz i McClellan, 1999, Shapiro, 1997).

Društvena umijeća odnose se na način kako dijete pristupa i komunicira s drugima, način na koji rješava nesuglasice, odnosno sukobe, na spremnost na suradnju, poštivanje osobnosti i različitosti drugoga... (Brajša-Žganec, 2003).

3. Utjecaji na razvoj socijalne kompetencije

3.1. Uloga obitelji

Obitelj je okruženje koje omogućuje djetetu temeljne fizičke, socijalne i psihičke uvjete za prilagodbu tijekom cijelog životnog ciklusa“ (Klarin, 2006, str. 41). Dakle, obitelj je okruženje u kojemu dijete provodi najviše vremena, usvaja socijalne i kognitivne vještine, razvija stavove, uvjerenja i u kojemu svaki član utječe na ostale članove (Vasta et al., 2003, str. 476).

Ono što najviše utječe na dječji rani socijalni razvoj je stil roditeljstva. Istraživanja Baumrindove (1973, u Katz i McClellan, 1999) tvrde kako se socijalna kompetencija djece, pospješuje autoritativnim roditeljskim odgojem. Autoritativni odgoj podrazumijeva kombinaciju skrbnosti i nadzora, hrabrenja i komunikacije te vodi visokoj razini samopouzdanja i socijalne kompetencije. Autoritativni roditelji svojoj djeci daju maksimalnu potporu i poštovanje uz postavljanje jasnih granica. Djeca takvih roditelja su znatiželjna, imaju pozitivnu sliku o sebi, samouvjerena su te imaju razvijene socijalne vještine (Vasta et al., 2003, Klarin, 2006, Katz i McClellan, 1999). Clarke-Stewart, Gruber i Fitzgerald, (1994, u Katz i McClellan, 1999) ustanovili su da socijalno kompetentnija i samostalnija djeca dolaze iz obitelji u kojima su „iskusila i bliskost i rezerviranost, i ljubav i strogost“ (str. 26).

Nadalje, na razvoj dječjih socijalnih kompetencija utječu i dvije dimenzije roditeljstva, prihvaćanje i odbijanje. Klarin (2006) navodi kako djeca koja doživljavaju podupiranje, poticanje, prihvaćanje i hvaljenje u obitelji, izgrađuju pozitivan socijalni odnos s roditeljima. Takav odnos rezultira prosocijalnim ponašanjem, potiče pozitivno socijalno funkcioniranje i jača socijalni razvoj. S druge strane, roditeljsko odbijanje ima negativne posljedice na socijalni razvoj. Djeca takvih roditelja pokazuju agresiju i neprijateljstvo prema drugima, imaju slabije samopoštovanje i općenito pokazuju nisku razinu prosocijalnog ponašanja (str. 26). Autorica također navodi kako odnosi između roditelja imaju veliku ulogu u socijalnoj kompetentnosti roditelja. Naime, slaganje obaju roditelja i sličnost u odgojnom stilu pozitivno utječu na socijalni razvoj, dok rastava može omesti razvoj socijalnih vještina djeteta, ali može potaknuti i razvoj pozitivnih osobina kao što su odgovornost, samopoštovanje...

Vulić-Prtorić (2002, u Klarin, 2006) navodi rizične faktore u obitelji koji mogu utjecati na djetetov razvoj: bolest roditelja, nisko samopoštovanje roditelja, bračna neslaganja, nasilje u

obitelji, autoritarni odgojni stil, popustljivost i zanemarivanje, nejasna komunikacija, ovisnosti, psihički problemi, socioekonomski problemi, zlostavljanje djeteta...(str. 42). Razumljivo je da ovakvi problemi negativno utječu ne samo na razvoj socijalne kompetentnosti, nego na djetetov cjelokupan razvoj. Stoga je potrebno poduzeti sve mjere kako bi se djetetu pružilo adekvatno okruženje u kojemu će se moći neometano razvijati.

3.2 Uloga vršnjaka

Klarin (2006) smatra kako je svijet vršnjaka vrlo važno socijalno okruženje u kojemu se dijete razvija (str. 55). Nadalje, Shapiro (1997) navodi kako je djetetova ličnost zbir društvenih odnosa od kojih su u početku najvažniji odnosi u obitelji, a kasnije važnu ulogu imaju odnosi s vršnjacima (str. 138). Djeca u odnosu s vršnjacima usvajaju socijalne vještine, uče pomagati i surađivati, formiraju sliku o sebi. Iz ovoga se može zaključiti kako će djeca koja su manje omiljena i koju vršnjaci odbacuju imati slabije razvijene socijalne vještine u odnosu na omiljenu djecu. Ako dijete doživi odbacivanje od vršnjaka, bit će lišeno bitnog izvora socijalnih informacija. (Vasta et al., 2003, Klarin, 2006, Katz i McClellan, 1999). Odbačena djeca pokazuju probleme u socijalizaciji poput agresije, usamljenosti, povučenosti itd. (Klarin, 2006, str. 77).

S druge strane, zadovoljavajući odnosi s vršnjacima „osiguravaju kontekste za širok raspon socijalnih poticaja izazova i učenja“ (Katz i McClellan, 1999, str. 31). Sposobnosti koje se razvijaju u odnosima s vršnjacima omogućuju nenasilno rješavanje konflikata, suradnju i ostala prosocijalna ponašanja. Ne smije se pri tom zaboraviti na ulogu odraslih u promicanju socijalne kompetencije (Klarin, 2006, Katz i McClellan, 1999).

Nadalje, popularnost i prijateljstvo su dva aspekta socijalizacije putem kojih se odvija socijalni razvoj u vršnjačkoj skupini. Popularnost zadovoljava potrebu za prihvaćanjem, a prijateljstvo potrebu za intimnošću. I jedan i drugi aspekt važan je u socijalnom razvoju djeteta, ali autori navode kako je razvijanje bliskih i uzajamnih odnosa važnije za razvoj socijalno kompetentne osobe. Suradnja, dijeljenje, pomaganje, povjerenje, suosjećanje i potpora među prijateljima jasno upućuju na razvoj prosocijalnih oblika ponašanja, a time i na razvoj socijalno kompetentnih osoba. (Klarin, 2006, Katz i McClellan, 1999).

3.3. Uloga učitelja

Klarin (2006) ističe kako djeca školske dobi provode više vremena s učiteljem nego s roditeljima, učitelj dijelom preuzima dio roditeljske uloge. Od njega se očekuje znanje, vještine prenošenja znanja, uspostavljanja odnosa, rješavanja problema, suosjećanje i druge socijalne vještine. Odnos između učitelja i djeteta dvosmjernan je, uzajaman i podrazumijeva bliskost i povjerenje. Istraživanja su pokazala kako su djeca koja su izgradila odnos povjerenja s učiteljem socijalno kompetentnija u odnosima s vršnjacima (str. 83, 93).

Klarin, Lukić i Ušljeburka (2003, u Klarin, 2006) govore o prihvatanju i odbijanju djeteta od strane učitelja. Tako su doživljaji prihvatanja i odbijanja povezani s agresijom, prosocijalnim ponašanjem, usamljenošću. Odbijanje je povezano s problemima socijalizacije, kao što su usamljenost i agresivnost, a prihvatanje vodi prosocijalnom ponašanju i visokom stupnju socijalne kompetencije (str. 90).

Pianta (1994, u Klarin, 2006) navodi kako škola i razred djetetu pružaju brojne mogućnosti za stvaranje socijalnih odnosa, sklapanje vršnjačkih odnosa, odnosa s odraslima koji mu nisu roditelji te kako ti odnosi stvaraju „brojne prilike koje potiču razvoj socijalnih vještina“. Osim toga, autor definira školu kao kontekst u kojemu se formiraju odnosi koji djeluju na unaprjeđivanje dječje socijalne kompetencije (str. 91).

Nadalje, nepoznati autor naglašava kako „suvremeno obrazovanje ne može ostati samo na individualnoj i predmetnoj kompetenciji, nego uključuje i socijalnu kompetenciju koja se razvija putem nehomogenih razreda po sposobnostima, nacionalnosti, spolu, religiji, zanimanju i imovnom stanju roditelja, kao i putem zajedničkog oblikovanja školskog života“ (Osnovna Waldorfska škola, 2005). To znači da učitelji djeci moraju osigurati školsko ozračje u kojem će djeca razvijati pozitivan odnos sa samim učiteljem, s drugim odraslim osobama u školi te s vršnjacima te školsko ozračje koje omogućava stjecanje socijalnih vještina. Interakcije s drugim osobama u školi i stjecanje socijalnih vještina vode razvijanju socijalno kompetentne osobe.

Učitelji i na neizravan način utječu na unaprjeđivanje dječjih socijalnih kompetencija. Mnoge učiteljice nastoje u odgoj i obrazovanje uključiti roditelje i druge članove zajednice pa organiziraju različite oblike aktivnosti u kojima djeca i odrasli sudjeluju zajedno. Na taj način djeci se pružaju nova socijalna iskustva te mogućnost kvalitetnije interakcije s odraslima. Nadalje, igre zamišljanja i dramatizacije koje učitelji koriste omogućavaju uvježbavanje

socijalnog umijeća u vezi s nekim sadržajem. Korištenje suradničkog učenja u organiziranju nastave kojemu je cilj zajedničko rješavanje problema, vodi razvoju intelektualnih i socijalnih umijeća. Isto tako rad na projektima osigurava važne kontekste vršnjačke interakcije koja unaprjeđuje socijalnu kompetenciju. (Katz i McClellan, 1999). Iz navedenoga može se zaključiti kako biti dobar učitelj ne znači samo prenijeti djeci znanje, nego im omogućiti i neometan emocionalni i socijalni razvoj.

4. Socijalizacija

4.1. Što je socijalizacija?

Vasta i suradnici (1998) definiraju socijalizaciju kao „proces tijekom kojega društvo oblikuje djetetova uvjerenja, očekivanja i ponašanja“ (str. 448). Prema ovoj definiciji može se zaključiti kako se putem socijalizacije dijete uči djelotvornom funkcioniranju u socijalnom kontekstu.

Janković (1996) navodi kako je proces socijalizacije u prvim godinama života najintenzivniji jer dijete upoznaje svijet, svoju okolinu, usvaja higijenske i druge navike, oblikuje ponašanja, odnosno prilagođava se svijetu (str. 14). Međutim, socijalizacija ne završava oblikovanjem dječjih uvjerenja i ponašanja, socijalizacija je proces koji traje cijeli ljudski vijek.

Nadalje, Brajša-Žganec (2003) ističe kako dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte sjedinjene u dječjoj interakciji s odraslima i vršnjacima (str. 23). Prema tome, socijalizacijom dijete usvaja različite socijalne vještine čijom djelotvornom upotrebom u interakciji s vršnjacima i odraslima postaje socijalno kompetentno.

4.2. Prosocijalno ponašanje

Vasta i suradnici (1998) definiraju prosocijalno ponašanje kao „vid moralnog postupanja koji uključuje društveno poželjna ponašanja poput dijeljenja s drugima, pomaganja i suradnje“. Budući da se prosocijalno ponašanje odnosi na postupke koje društvo smatra poželjnim, društvo ih kod djece i potiče (str. 623). Prosocijalno ponašanje usvaja se socijalizacijom kroz interakciju s drugim osobama, a Brajša-Žganec (2003) navodi kako se prosocijalne vještine sastoje od osnovnih socijalnih vještina, vještina povezanih s funkcioniranjem u grupi, postupanja s osjećajima i stresom... (str. 25).

Nadalje, ista autorica navodi kako djeca u procesu socijalizacije često uče socijalne vještine od modela iz svoje okoline. „Dijete može usvojiti prosocijalne vještine poput kooperativnosti, odgovornosti, empatije, velikodušnosti, ljubaznosti, radoznalosti, ali i vještine poput svadljivosti, škrtosti, sukobljavanja i egoističnosti koje su povezane s problemima u socijalizaciji“ (Diamond, 1994, Guralnick i sur, 1996, Wittmer i sur., 1996, Wilson, 1999,

citirano u Brajša-Žganec, 2003). Prema tome, naučiti dijete prosocijalnom ponašanju nije lako i predstavlja jedan od težih zadataka socijalizacije, odnosno socijalnog odgoja.

4.3. Problemi socijalizacije

Djeca u nižim razredima osnovne škole mogu pokazivati različite probleme u socijalizaciji, a ti problemi mogu imati različite uzroke. Kao neki od razloga navode se manjak znanja i umijeća potrebnih za uključivanje u vršnjačku interakciju, probleme jezične naravi kao što je način izražavanja svojih osjećaja i želja, nerazvijena socijalna umijeća potrebna za uspješan pristup vršnjacima itd. (Katz i McClellan, 1999, str 20-21). Ponekad dolazi do problema koji zahtijevaju stručnu pomoć, a najčešći kod djece mlađe školske dobi su agresivnost, stidljivost te niska razina interakcije.

4.3.1. Agresivnost

Vasta i suradnici (1995) definiraju agresivnost kao „društveno neprihvatljivo ponašanje s namjerom da se nanese šteta ljudima ili imovini“. To je ponašanje čija je osnovna značajka destruktivnost, antisocijalnost te verbalno i fizičko povrjeđivanje drugih ili njihovih stvari (Živković, Brajković, 2002, str. 11).

Agresivnost predstavlja jedan od uobičajenih problema socijalizacije, Dodge (1989, u Brajša-Žganec, 2003) navodi kako je agresivnost djece često povezana s prihvatanjem djeteta u grupi vršnjaka. Tako djeca koja se upuštaju u antisocijalno i agresivno ponašanje često postaju nepopularna i udružuju se u grupe čijim je članovima zajedničko agresivno i problematično ponašanje. Putallaz i Wasserman (1990, u Vasta et al., 1995) kažu kako izvještaji vršnjaka i rezultati opažanja ponašanja potvrđuju da su mnoga odbačena djeca natprosječno agresivna te da takva djeca imaju slabije razvijene socijalne vještine (str. 636).

Katz i McClellan, 1999) navode dvije teorije o tome zašto djeca iskazuju agresivnost, teorija deficita i teorija suficita. Prema teoriji deficita djeca su agresivna jer im nešto nedostaje, na primjer neko socijalno umijeće. Tako će se djeca koja ne znaju izraziti svoje potrebe, poslužiti agresijom kako bi ostvarila svoje ciljeve. Teorija suficita tvrdi da su djeca agresivna jer se ne znaju nositi s visokim razinama bijesa. Takvu je djecu potrebno naučiti da kontroliraju svoje agresivne porive (str. 23).

4.3.2. Stidljivost

Vasta i suradnici (1995) navode kao tipičnu reakciju stidljive, odnosno zakočene djece izbjegavanje interakcije u nepoznatim situacijama i smanjivanje ukupne razine aktivnosti (str. 464). Ova činjenica ne bi bila zabrinjavajuća da stidljivost ne ostavlja posljedice za takvu djecu. Naime, ona često bivaju odbačena od vršnjaka budući da manje govore i manje su aktivna. Nadalje, „sramežljivost, povučenost i socijalna izoliranost mogu ostaviti posljedice za razvoj“ (Katz i McClellan, 1999, str. 22). Takva djeca ne uspijevaju ostvariti zadovoljavajuće interakcije s vršnjacima te se tako dovodi u pitanje i njihova socijalna kompetentnost u odrasloj dobi.

Katz i McClellan (1999) navode da u slučaju ako djeca rade i igraju se sama zato što im nedostaje znanja, razumijevanja i umijeća potrebnih za interakciju s drugom djecom, a osobito ako ih druga djeca odbacuju, nužna je intervencija (str. 22).

4.3.3. Niska razina interakcije

Razina interakcije odnosi se na stupanj u kojem djeca stupaju u odnose s drugom djecom. Hymelova i sur. (1990, u Katz i McClellan, 1999) kaže kako niska razina interakcije, odnosno socijalna povučenost ograničava učenje socijalnih umijeća što vodi još dubljoj povučenosti (str. 22). Vasta i sur. (1993) djecu koja imaju nisku razinu interakcije nazivaju zapostavljena djeca. Isti autori navode kako vršnjaci takvu djecu smatraju stidljivima budući da manje govore i manje su aktivna od druge djece (str. 636).

Međutim, rješavanju ovoga problema uvelike može pridonijeti učitelj, odnosno učiteljica. Naime, Katz i McClellan (1999) navode kako je ponekad prilikom planiranja neke aktivnosti dobro povezati nepopularniju djecu s popularnijom kako bi se stvorila prilika za socijalnu interakciju (str. 97). Isto tako moguće je spariti učenika s visokom razinom interakcije i socijalno povučenog učenika te tako stvoriti priliku za suradnju i interakciju s povučenim učenikom.

5. Unaprjeđivanje pojedinih sastavnica socijalne kompetencije

5.1. Jačanje samopouzdanja

Prema De Angelis (2004) samopouzdanje je vjerovanje u svoju sposobnost da nešto radimo dobro (str. 13). Nadalje, Juul (2006) navodi kako se samopouzdanje odnosi na ono za što smo talentirani i u čemu smo dobri. Što smo u nečemu bolji, to više samopouzdanja imamo upravo u tom području – intelektualnom ili tjelesnom, stvaralačkom ili u odnosima s ljudima (str. 18).

Samopouzdanje djeteta razvija se u skladu s povratnim informacijama koje dobiva od roditelja, učitelja, trenera i prijatelja (Juul 2006, str. 19). Prema Lester (1997) iskustva iz djetinjstva i mladosti jako utječu na razvoj samopouzdanja (str. 28). Vođeni ovim činjenicama, učenicima je potrebno omogućiti okružje u kojemu će njihovo samopouzdanje jačati. To znači poticati razvoj učenikovih sposobnosti, ne omalovažavati njegovo mišljenje, razgovarati s učenikom s poštovanjem te provoditi radionice kojima učenici spoznaju svoje pozitivne osobine i mogućnosti. Ono što treba izbjegavati i što vodi niskom samopouzdanju je stalno kritiziranje, podizanje glasa na učenika, ignoriranje i zapostavljanje učenika te očekivanje od djeteta da u svakoj prilici bude savršeno (Cover magazin, b.d.).

Uvažavajući ove savjete moguće je u velikoj mjeri utjecati na razvoj samopouzdanja kod učenika. U suprotnom, učenik se može osjećati manje vrijednim te se zbog niskog samopouzdanja mogu razviti neželjene posljedice. Osim depresije, ugrožavanja obrazovanja, podcjenjivanja svojih sposobnosti i neostvarivanja vlastitih mogućnosti, nisko samopouzdanje uzrokuje probleme u odnosima s drugim ljudima (Cover magazin b.d.). Kada su u pitanju djeca, problemi u odnosima mogu dovesti do slabije razvijenih socijalnih kompetencija te nemogućnosti pronalaženja prijatelja. Prema Katz i McClellan (1999) prijateljstvo, kao jedan od aspekata socijalnih kompetencija, pojačava mentalno zdravlje i kvalitetu življenja tijekom cijelog života. Nadalje, Ajduković i Pečnik (1993) navode da je samopouzdanje i potvrđivanje vlastite vrijednosti preduvjet međusobnog uvažavanja i konstruktivnog rješavanja konflikata. Upravo je takav način reagiranja na konflikt pokazatelj visoko razvijene socijalne kompetencije.

Brooks i Goldstein (2005) kažu da su za djecu koja imaju visoku razinu samopoštovanja pogreške iskustva iz kojih se uči. Takva djeca pripisuju pogreške promjenjivim čimbenicima,

poput pojačanog ulaganja truda u određenoj situaciji ili upotrebe djelotvornijih strategija (str. 148). Osim toga, samopouzdanje omogućuje dobru komunikaciju što vodi i boljoj suradnji među učenicima, a time i kvalitetnijem učenju. Prema Brdar (1994) socijalno kompetentne osobe su samopouzdana u odnosu na svoje socijalne sposobnosti i one će svoj uspjeh u socijalnim situacijama atribuirati unutarnjim, a ne vanjskim uzrocima. Divjak (2008) ističe da samopouzdana osoba djeluje, aktivna je i zna ostvariti što želi. Prema tome, samopouzdanje omogućuje bolju interakciju s drugim osobama, a time i unaprjeđuje socijalne kompetencije.

5.2. Podučavanje nenasilnom rješavanju sukoba

Sukobi su česta i gotovo svakodnevna pojava među ljudima. Sastavni su dio odnosa kako kod odraslih osoba, tako i kod djece. Prema Ajduković i Pečnik (1993) riječ je o univerzalnoj pojavi koja se očituje unutar samog čovjeka ili između dvoje ili više ljudi. Kako je ovdje riječ o socijalnoj kompetenciji koja se bazira na odnosima, govorit ćemo o sukobu između dvoje ili više ljudi.

Prema Hay (citirano u Vasta et al., 1997, str. 627) psiholozi definiraju sukob dosta općenito: sukob se javlja „kad netko učini nešto čemu se druga osoba protivi“. Nadalje Ross i Stagner (u Uzelac, 2000) definiraju sukob kao situaciju u kojoj dvije ili više osoba žele ostvariti svaka svoj cilj, interes ili potrebu, ali se kao ostvarljiv opaža samo jedan (str. 7).

Kako za veliki broj djece, ali i odraslih, sukob znači verbalno vrijeđanje te često završi i tjelesnim nasiljem koje je postalo jedan od velikih problema u školama, djecu je potrebno podučavati njegovom nenasilnom rješavanju. To ne znači izbjegavanje sukoba ili povlačenje, nego konstruktivno rješavanje problematične situacije. Agresijom, povlačenjem ili izbjegavanjem sukoba, oni se ne rješavaju, a prema Ajduković i Pečnik (1993) nerazriješeni sukob na individualnom planu može dovesti do osjećaja tjeskobe, zabrinutosti, gubitka samopouzdanja...(str. 11).

Uzelac (2000) navodi kako je polazište za nenasilno rješavanje sukoba stav da ne postojim samo ja, nego i drugi, i da taj drugi ima pravo na svoje mišljenje (potrebe, osjećaje, interese...). Učenike je potrebno naučiti kako zbog različitih interesa ne moramo jedni druge napadati, ugrožavati, eliminirati, izolirati i sl., a dobitnička je metoda rješavanja sukoba ona u kojoj ne napadamo jedni druge, nego zajedno napadamo problem. Ajduković i Pečnik (1993)

navode kako se vještina konstruktivnog i nenasilnog rješavanja sukoba temelji na usvajanju i međusobnom integriranju specifičnih socijalnih vještina (str. 14), između kojih je potrebno izdvojiti empatiju i aktivno slušanje.

5.2.1. Empatija

Empatija se popularno određuje kao sposobnost poistovjećivanja s drugima ili kao uživljavanje u njegove osjećaje, misli ili stavove (Brooks i Goldstein, 2005, str. 15). Marlowe (1986, citirano u Brdar i Pokrajac-Buljan, 1993) definira socijalnu kompetenciju kao „sposobnost razumijevanja tuđih i vlastitih osjećaja, misli i ponašanja ljudi u interpersonalnim situacijama, kao i odgovarajućeg ponašanja koje se temelji na tom razumijevanju“. Prema istom autoru socijalno kompetentna osoba mora biti osjetljiva na reakcije drugih ljudi, odnosno mora barem u određenoj mjeri doživljavati empatiju.

Shvaćanje tuđih osjećaja i sagledavanje problema iz druge perspektive, omogućava bolje razumijevanje sukobljenih strana, a time i mogućnost pronalaženja nenasilnog rješenja konfliktne situacije.

5.2.2. Aktivno slušanje

Aktivno slušanje ili reflektiranje je vrsta parafraziranja, „odražavanja“ govorniku nazad onoga što je rekao ili rekla (Ajduković i Pečnik 1993, str. 34). Isti autori navode kako se aktivnim slušanjem govorniku pruža mogućnost da potvrdi ili ispravi doživljaj rečenog kod slušatelja.

Budući da među ljudima često dođe do sukoba jer nisu dobro čuli ili razumjeli što im je druga osoba rekla, važno je učenike upoznati s tim što je aktivno slušanje i kako se ono razlikuje od uobičajenog slušanja. Aktivno slušanje u konfliktnoj situaciji omogućava da se jasnije utvrdi što sukobljene strane, u ovom slučaju djeca misle i osjećaju, jer se problem ili neka situacija bolje sagledava i lakše razrješava kada se pretoči u riječi (Ajduković i Pečnik 2002, Itković, Nazor i Martović 1999).

5.3. Poticanje suradnje

Jensen (1995) definira suradničko učenje kao aktivni proces učenja u kojem se njeguju akademske i socijalne vještine kroz izravnu interakciju učenika, individualnu odgovornost i pozitivnu međuzavisnost (str. 236). Učenici kroz suradnju uče zajedno izabrati strategiju, rješavati probleme i planirati. Da bi postigli ciljeve oni moraju raditi kao tim. Osim toga, važno je naglasiti važnost suradnje ne samo s obzirom na ishod zajedničke aktivnosti već i na procese, kao npr. donošenje odluka, koji do tog rezultata dovode. (Jensen 1995, Ajduković i Pečnik, 2002).

Kako živimo u kompetitivnom društvu, u svakodnevnom životu, pa tako i u odgojno-obrazovnim ustanovama, suradnji se ne pridaje velika važnost i uvelike je prisutno natjecanje. Međutim, natjecanje stvara agresiju i napetost, a suradnja toleranciju i ugodnu klimu.

Prema Jensenu (1995) dobre strane suradničkog učenja uključuju: bolji uspjeh učenika, uključivanje učenika na prilagođenom programu, veću svijest o različitim kulturama i bolje prihvaćanje vršnjaka, jači osjećaj pripadnosti, porast samopoštovanja i veću odgovornost te poboljšane socijalne vještine (str. 236).

Živković i Brajković (2002) navode kako je kod suradničkog ponašanja potrebno prepoznati da je drugome potrebna pomoć i težiti pronalaženju rješenja zajedno s partnerom (str. 16). Prema istim autoricama suradnja omogućava razvijanje empatije kod osobe koja je suradnik. Jensen (1995) navodi i druge pozitivne strane suradnje. Naime, učenici imaju priliku stvoriti dobar odnos jedni s drugima, dobivaju više prilika za iznošenje vlastitog iskustva, aktivnosti u grupama mogu potaknuti veće sudjelovanje učenika itd. (str. 236). Sve omogućava intenzivnu interakciju s članovima skupine te vodi ka unaprjeđivanju socijalne kompetencije. Peko, Sablić i Livazović (2006) navode veću sposobnost da se situacija promotri iz tuđe perspektive, pozitivniji i tolerantniji odnos s vršnjacima, veće društvene podrške, veće društvene kompetencije itd., kao rezultate sudjelovanja u suradničkom učenju.

Nadalje, suradničko učenje uputno je koristiti i u razrednim odjeljenjima u koje su integrirani učenici s posebnim potrebama. Djeca s posebnim potrebama češće od svojih vršnjaka odstupaju od uobičajeno prihvaćenih socijalnih pravila te im je potrebna pomoć u razvoju socijalne interakcije. Stjecanje socijalnih vještina pomaže djeci s posebnim potrebama da se integriraju i bolje snađu u svakodnevnom životu, a upravo im suradničko učenje to i omogućava (Udruga roditelja "Put u život", 2004).

Prema svemu navedenom, suradnju kao jednu od sastavnica socijalne kompetencije potrebno je poticati i primjenjivati u odgojno-obrazovnom procesu kao bi se učenici osposobili za postizanje ciljeva u suradnji s drugim osobama i u svakodnevnom životu.

5.4. Podučavanje toleranciji različitosti

Prema UNESCO-u tolerancija je „poštovanje, prihvaćanje i uvažavanje bogatstva različitosti u našim svjetskim kulturama, naša forma izražavanja i način da budemo ljudi. Ona je zasnovana na znanju, otvorenosti, komunikaciji i slobodi mišljenja, savjesti i uvjerenju“ („Tolerancija“, 2008). Međutim, u našem se društvu pa čak i u odgojno-obrazovnim ustanovama, tolerancija ne provodi u djelo. Nasuprot toleranciji javljaju se predrasude koje Miljević-Riđički i suradnici (1999) definiraju kao neopravdane negativne stavove prema nekoj grupi i njezinim pojedinačnim stavovima. Često prema predrasudama gradimo i ponašanje pa one prelaze u diskriminaciju.

Katz i McClellan (1999) navode kako djeca često negativno etiketiraju vršnjake koji se razlikuju od njih ili im nisu simpatični te im mogu prišiti nadimak kao što je „čaknuti“, „plačko“ ili neku dugu čestu uvredu (str. 89). Djeca prema vršnjacima razvijaju predrasude jer ih ne poznaju dovoljno, ne žele komunicirati s njima, ne razumiju njihove probleme, poteškoće... Shapiro (1997) kaže kako neprihvatanje od strane vršnjaka može biti jedno od najbolnijih iskustava u životu. Kao rezultat odbacivanja javlja se manji osjećaj vrijednosti, a time i manjak samopouzdanja.

Najčešća odbacivanja doživljavaju djeca s posebnim potrebama, a negativni se stavovi stvaraju prema svim vrstama poteškoća. Iz ovih je razloga poželjno djecu podučavati toleranciji različitosti, posebno u razrednim odjeljenjima u koja su integrirana djeca s posebnim potrebama. Uspješna se socijalna integracija djece s posebnim potrebama ne događa slučajno i potrebna im je pomoć pri uključivanju u društvo (Udruga roditelja "Put u život", 2004).

Osim prihvaćanja drugih, različitih od sebe, važno je i prihvaćanje različitog mišljenja. Kako ne bi dolazilo do sukoba uzrokovanih neslaganjem u mišljenju, potrebno je učenike upoznati s činjenicom kako je svaka osoba jedinstvena i kako postoje razlike u mišljenju. Važno je napomenuti kako su odnosi s drugima i prihvaćanje drugih, različitih od sebe, modaliteti ljudskog ponašanja kroz koje se iskazuju socijalne vještine (Udruga roditelja "Put u život", 2004).

6. Empirijski dio

6.1. Što je akcijsko istraživanje?

S pojmom akcijsko istraživanje prvi sam se put susrela na kolegiju Istraživanja odgoja i obrazovanja. Moje shvaćanje ovoga pojma tada je bilo nepotpuno i nejasno jer me pojam istraživanje asocira na stručnjake koji prikupljaju određene statističke podatke ili pokušavaju doći do nekih spoznaja kako bi unaprijedili aspekte koji se odnose na određeno područje ljudskog djelovanja. Proučavajući literaturu moje razumijevanje pojma akcijskog istraživanja uvelike se produbilo.

Prema Reasonu (citirano u Bognar, 2005, str. 182) akcijsko istraživanje podrazumijeva sudjelovanje svih zainteresiranih i ne provodi se *na* ljudima već s ljudima. Prema ovome jedan je od najvažnijih ciljeva akcijskog istraživanja boljitak svih sudionika istraživanja. Nadalje, „osnovna je značajka akcijskih istraživanja njihova usmjerenost prema rješavanju specifičnih problema na koje praktičari nailaze u svojoj praksi, odnosno unaprjeđivanju prakse (Bognar, 2008, str. 55). Isto tako, „dio autora smatra kako akcijska istraživanja ne doprinose samo ograničenim promjenama u lokalnom kontekstu akcijskog istraživača, već one mogu doprinijeti i promjenama na široj društvenoj razini“ (Bognar, 2008, str. 51). Ova se činjenica posebno odražava na problem mog akcijskog istraživanja jer smatram kako unaprjeđivanje socijalnih kompetencija u školskom okružju pozitivno utječe na socijalnu kompetentnost učenika u društvu.

„Bitna je osobina akcijskog istraživanja visok stupanj elastičnosti“ (Mužić, 1999, str 25). Prema Mužiću (1999) ta je elastičnost posebno naglašena u nacrtu samog provođenja istraživanja jer on se mijenja kada god to zahtijevaju okolnosti istraživanja. Budući da akcijsku skupinu nisam dovoljno poznavala, ova mi je karakteristika akcijskog istraživanja bila izuzetno korisna prilikom provođenja aktivnosti. Omogućila mi je da mijenjam i prilagođavam planirane aktivnosti s obzirom na zanimanje i reakcije učenika, na probleme s kojima sam se susrela te na tempo postizanja željenih promjena.

Carr i Kemmis razlikuju tri osnovna tipa akcijskih istraživanja: tehnička, praktična i emancipacijska akcijska istraživanja (Bognar, 2005, str. 181). Prema karakteristikama ovih tipova akcijskog istraživanja, moje istraživanja pripada praktičnom tipu. Moja uloga u istraživanju bila je Sokratska, što znači ohrabrivanje i poticanje učenika. Osim toga, odnos između učenika i

mene bio je kooperativan taj. zasnivao se na dogovaranju. Nasuprot tome, Mills (u citirano u Bognar, 2008, str. 48) razlikuje kritičko-emancipacijska i praktična akcijska istraživanja (str. 48). Prema ovoj podjeli moje akcijsko istraživanje pripada praktičnom tipu jer praktična akcijska istraživanja „naglasak stavljaju na pitanje kako riješiti određene probleme (Mills, 2000, citirano u Bognar, 2008, str. 48).

Nadalje, akcijska su istraživanja izuzetno primjenjiva u odgoju i obrazovanju kao sredstvo definiranja i rješavanja problema te poboljšanja, unaprjeđivanja i mijenjanja ponašanja, stavova itd. Kroz takav proces učitelji mogu rješavati uočene probleme i unapređivati praksu u skladu s postavljenim ciljevima (Bognar, 2005, str. 177). „Učitelji trebaju biti nositelji, agenti promjena, a ne izvršitelji ideja koje najčešće dolaze izvan školskog konteksta“ (Bognar, 2006, str 49). Sagor (1992, citirano u Bognar, 2008) ističe kako učitelji jedne škole rijetko komuniciraju jedni s drugima o profesionalnim temama što može dovesti do problema u unaprjeđivanju profesionalnog umijeća. Isti autor stoga naglašava važnost suradničkog akcijskog istraživanja za unaprjeđivanje nastavnog procesa i razvitak učiteljske profesije (str. 59).

Nakon svega navedenoga, rekla bih kako akcijsko istraživanje istražuje i definira problem te poduzima niz akcija, odnosno različitih aktivnost usmjerenih ka rješavanju problema i ostvarivanju određenih ciljeva. Iako sam shvatila što akcijsko istraživanje znači, istinsko sam znanje o ovoj vrsti istraživanja stekla tek nakon što sam ga provela. Bez iskustva u provođenju akcijskog istraživanja, teško je shvatiti zašto je potrebno, npr. mijenjati plan aktivnosti ili što učiniti kada se pojave problemi. Tijekom istraživanja shvatila sam i važnost sustavnog prikupljanja podataka potrebnih za analizu te izradu izvještaja o akcijskom istraživanju. Isto tako, važno je napomenuti kako akcijsko istraživanje nije lako provesti te kako su za njegovo planiranje i provođenje potrebna različita znanja koja nadilaze svakodnevnu ulogu učitelja (Bognar, 2006) Stoga je za akcijsko istraživanje potrebno uložiti mnogo truda, napora i volje kako bi se postigle željene promjene.

6.2. Kontekst istraživanja

Ovo je moje prvo akcijsko istraživanje i do sada nisam imala nikakvog iskustva na tom području. Provela sam ga u Osnovnoj školi Bogoslava Šuleka u Slavonskom Brodu. Škola broji više od 1200 učenika i 93 djelatnika i najveća je na području Brodsko-posavske županije.

Nastava se odvija u dvije smjene, a veliki odmor traje 15 minuta što je vrlo kratko za razvoj socijalnih odnosa među učenicima jer cijeli odmor prođe samo za zadovoljavanje bioloških potreba.

Istraživanje sam provela u razdoblju od 25. veljače do 6. lipnja 2008. u 4. b razredu. U razredu ima 27 učenika, a od toga 11 djevojčica i 16 dječaka.

Slika 1. Osnovna škola Bogoslava Šuleka

Osim učiteljice Helene Šimović, kritička prijateljica bila mi je i kolegica s fakulteta Ivana Leitkam. Obje su mi svojim komentarima pomogle da unaprijedim svoje odgojno djelovanje i što kvalitetnije provedem istraživanje. Budući da ima više iskustva, učiteljica mi je pomogla ispraviti organizacijske i metodičke pogreške.

U organiziranju istraživanja koristila sam nastavne sadržaje iz prirode i društva, hrvatskog jezika i likovne kulture te druge sadržaje preuzete iz različitih knjiga i priručnika navedenih u literaturi.

U razred je integriran i učenik s posebnim potrebama koji je na razini drugog razreda i s kojim se radi po posebnom programu. Dječak ima nisko prosocijalno ponašanje što mi je stvaralo

probleme kod organiziranja aktivnosti u paru i skupinskog rada. M. D.*¹ ne zna kako bi privukao pažnju drugih učenika na sebe pa često izazove tučnjave, zadirkuje ih itd. Drugi ga učenici zbog toga odbacuju pa mi je malo teže bilo postići ciljeve akcijskog istraživanja, a jedan je od ciljeva tolerancija različitosti.

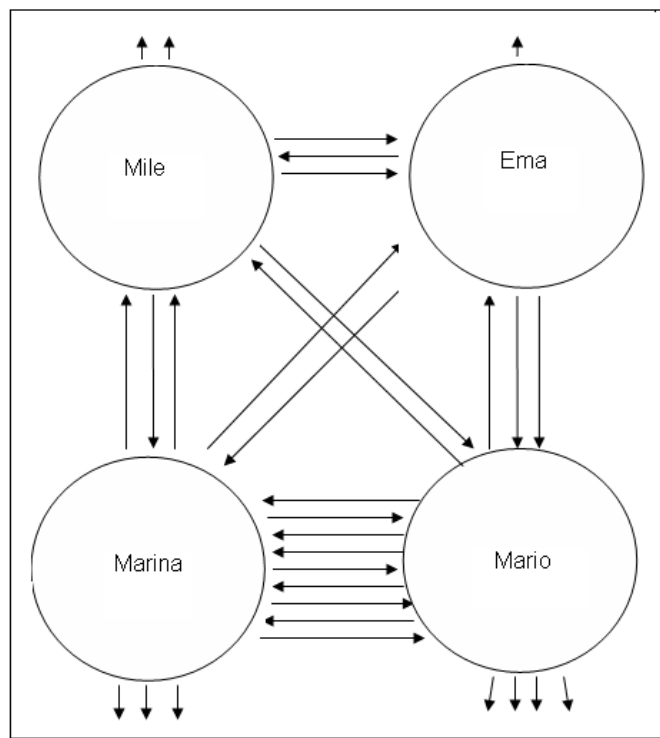
Slika 2. Aktivnost u školskom dvorištu

6.3. Što je bio moj interes?

Na stručno-pedagošku praksu krenula sam ne znajući što me čeka. Naime, prvi sam put došla u 4. b razred i, osim statističkih informacija, o učenicima nisam znala ništa. Stoga sam prvi tjedan odlučila provesti u promatranju nastave te ponašanja učenika u nastavi i izvan nje. Tijekom prvoga tjedna došla sam do ovih zaključaka:

Učiteljica organizira aktivnosti u skupinama i učenici su na takav način učenja naviknuti, međutim ono se često svodi na aktivnost dvoje uspješnijih učenika dok ostali gotovo ni ne sudjeluju. Komunikacija je među njima svedena na najmanju razinu.

¹ Kako u razredu postoje dva učenika s istim inicijalima, pokraj inicijala jednoga od njih stavila sam zvjezdicu radi lakšeg prepoznavanja i praćenja teksta.

Slika 3. Interakcija članova četveročlane skupine

Osim toga, primijetila sam da je kod nekoliko učenika empatija na niskoj razini jer kada netko ima poteškoća s obavljanjem neke aktivnosti, umjesto da mu pokušaju pomoći, zadirkuju ga i smiju se. Iz bilo kakvih aktivnosti izvan nastave isključuje se učenik s posebnim potrebama (M:D:*). Iz rezultata sociometrijskog mjerenja koje sam provela, također je vidljivo isključivanje tog učenika te još dvije učenice, M.D. te E.M.. Jedna od njih je i učenica s oštećenjem sluha, E.M.. Nesuglasice među učenicima najčešće se rješavaju svađom pa čak i tučnjavom.

Polazne vrijednosti koje sam si postavila su *suradnja, nenasilno rješavanje sukoba, samopouzdanje te tolerancija različitosti*.

Suradnja među učenicima razvija se putem suradničkog učenja, poticanjem interakcije između članova grupe. Učenici međusobno moraju komunicirati i surađivati pri rješavanju zadatka, pomagati i podučavati jedni druge, dogovarati se oko rješavanja nekog problema, te načinu učenja (Jensen, 2003). Na ovaj način djeca pristupaju jedni drugima te razvijaju svoja socijalna umijeća. Vrlo je važno poticati ih na grupno djelovanje u svrhu ostvarenja cilja kako ne bi došlo do situacije u kojoj jedan do dva učenika preuzmu cjelokupnu aktivnost. Upravo je to

praksa u današnjim školama prilikom organiziranja suradničkog učenja i s takvim sam se problemima i sama susrela tijekom školovanja.

Nenasilno rješavanje sukoba jedno je od najvažnijih socijalnih umijeća koje bi kod djece trebalo poticati. Neagresivni načini izražavanja emocija i komunikacije s drugim osobama predstavljaju visoko razvijene socijalne kompetencije dok agresivnost negativno utječe na odnose s vršnjacima. Kako su sukobi gotovo svakodnevna životna pojava, potrebno je učenike naučiti socijalnim vještinama za konstruktivno rješavanje sukoba (aktivno slušanje, empatija).

Samopouzdanje je mjera sposobnosti, u čemu je netko dobar ili loš, ona je vanjska kvaliteta. Izgrađuje se interakcijom s roditeljima, prijateljima, susjedima itd. Ono omogućuje hrabrost u pojedinim situacijama, samouvjerenost, obavljanje određenih zadataka s vjerom u sebe (Udruga za unapređenje kvalitete življenja, Let, 2006). Iz vlastitog iskustva znam da su osobe s niskom razinom samopouzdanja često sramežljiva i povučena. Sramežljivost, povučenost i socijalna izoliranost mogu ostaviti posljedice na razvoj (Katz i McClellan, 1997, str. 22.). Zbog toga smatram kako da je kod djece potrebno razvijati osjećaj vlastite vrijednosti i poticati samopouzdanje kako bi im omogućili kompetentno ponašanje u društvu.

Tolerancija različitosti jedna je od bitnih osobina koja omogućuje prihvaćanje drugih osoba bez obzira na karakteristike koje ih čine različitima od većine. Potičući kod učenika ovakav stav, postiže se bolja suradnja i interakcija između učenika, stvara toplo razredno ozračje i ozračje prihvaćanja.

Polazeći od inicijalnog stanja u razredu, uočila sam nesklad između vrijednosti i polaznoga stanja te na temelju uočenoga definirala problem istraživanja:

„Kako unaprijediti socijalne kompetencije učenika 4. razreda u nastavi i izvan nje?“

7. Obrada podataka

7.1. Pitanja, nedoumice, dileme

Budući da mi je ovo prvo akcijsko istraživanje razumljivo je da su se nametnula određena pitanja bitna za proces istraživanja. Nedoumice, pitanja i dileme pojavile su se prilikom planiranja i organiziranja istraživanja, ali i tijekom samog ostvarivanja istraživanja. Neka od pitanja su:

- Koje aktivnosti koristiti u akcijskom istraživanju?
- Treba li audio-vizualno zabilježiti sve aktivnosti s učenicima?
- Kako učenike potaknuti na bolju suradnju?
- Koliko su učenici tolerantni?
- Koliko je kvalitetna komunikacija među učenicima u razredu?
- Kako potaknuti učenike na preuzimanje odgovornosti?
- Koliko su učenici zadovoljni učinjenim?
- Jesu li učenici zadovoljni sobom?
- Jesu li unaprijeđene socijalne kompetencije učenika?

7.2. Ciljevi istraživanja i kriteriji za procjenu uspješnosti istraživanja

Vođena polaznim vrijednostima postavila sam ciljeve akcijskog istraživanja koji su ostvareni prema planu aktivnosti:

- Potaknuti razvijanje samopouzdanja
- Poticanje učenika na međusobno prihvaćanje i poštivanje različitosti
- Razvijati otvorenost za suradnju
- Naučiti učenike nenasilnom rješavanju sukoba
- Razvijanje i poticanje empatije

Polazeći od ciljeva akcijskog istraživanja, nastojala sam za svaki cilj odrediti barem jedan kriterij kako bi se mogla utvrditi uspješnost istraživanja.

Kriteriji su:

- učenici uviđaju mogućnost rješavanja svađe mirnim putem

- učenici međusobno surađuju u zajedničkim aktivnostima i priskaču kad je potrebna pomoć potaknuti empatijom
- učenici imaju više samopouzdanja – manja trema kod javnog nastupa, ne boje se izreći vlastito mišljenje
- učenici u zajedničke aktivnosti u nastavi i izvan nje uključuju učenike koji su prema sociometrijskom testu manje omiljeni u razredu

7.3. Plan aktivnosti

Na temelju polaznih vrijednosti izradila sam plan istraživanja koji sam prema savjetima učiteljice te sadržajima nastavnog plana i programa dorađivala.

Tablica 1. Plan aktivnosti

Opis aktivnosti	Cilj aktivnosti	Postupci prikupljanja podataka i predviđeno vrijeme
1. Sociometrijsko mjerenje		
Učenici ispunjavaju sociometrijski obrazac	▪ dobiti sliku o odnosima u razrednom odjeljenju ▪ spoznati koji su učenici omiljeni, a koje se isključuje i odbacuje	Sociometrijski upitnik 15 minuta
		Sat razrednika
2. Anketa za procjenu socijalnih kompetencija		
Učenici samostalno odgovaraju na pitanja	Steći uvid o ▪ razini samopouzdanja učenika ▪ razini empatije ▪ učestalosti nasilja te načinima rješavanja sukoba	Anketni upitnik
		30 minuta Sat razrednika
3. Radionica za podizanje razine samopouzdanja		

Opis aktivnosti	Cilj aktivnosti	Postupci prikupljanja podataka i predviđeno vrijeme
Nakon dogovaranja pravila o ponašanju tijekom radionica,učenicima dati kutiju u kojoj se nalazilo zrcalo te im reći kako se u njoj nalazi najveće blago. Učenici redom gledaju u kutiju te na kraju iznose svoje dojmove. Zatim učenici pišu pet svojih najboljih osobina i popis izlažu pred cijelim razredom. Slijedi klupko lijepih riječi: klupko vune baciti nekom iz razreda te mu uputiti lijepu riječ. Povratne informacije o uspješnosti radionice dobila sam putem evaluacijskog listića.	potaknuti učenike da pozitivno razmišljaju o sebi, da osvijeste svoje dobre strane i shvate kako je svatko u nečemu uspješan.	Video-zapis, fotografiranje, evaluacijski listić
		45 minuta Sat razrednika
4. Radionica „Nenasilno rješavanje sukoba“		
Učenici podijeliti u skupine i olujom ideja doći do riječi koje ih asociraju na riječ sukob. Slijedi čitanje priče Petar i Filip (u Uzelac, 2000, str. 105) te razgovor o događaju u priči. Zatim svaka od skupina dobiva određenu situaciju tijekom koje može doći do nasilnog ponašanja te odgovara na pitanje što bi učinili da se nađu u takvoj situaciji. Nakon obavljene aktivnosti skupine izlažu svoja rješenja te razgovaramo o tome jesu li rješenja ispravna. Učenici zatim imaju zadatak prisjetiti se nekog sukoba u kojem su se našli te ga kratko opisati. Ako je sukob završio nasiljem, napisati kako se drukčije mogao riješiti.	- uočiti postojanje različitih načina rješavanja sukoba i osvijestiti da je najbolje riješiti ga na miran način (nenasilno) - pronaći nenasilno rješenje određene situacije i problema - shvatiti da se mora pregovarati i praviti kompromise kako bi se nesporazumi riješili - unaprjeđivanje suradnje u skupinskom radu.	Učenički radovi, evaluacijski listić
		45 minuta Hrvatski jezik
5. Strip – nenasilno rješavanje sukoba		
Zadatak učenika je nacrtati strip o sukobu kojega su opisivali na satu Hrvatskog jezika ili o izmišljenoj situaciji u kojoj je došlo do sukoba te na koji je način sukob riješen.	- osvijestiti postojanje konstruktivnih i pozitivnih načina rješavanja sukoba - shvatiti da se nasiljem ne mogu riješiti problemi, nego se samo stvaraju novi.	Učenički radovi
		45 minuta Likovna kultura

Opis aktivnosti	Cilj aktivnosti	Postupci prikupljanja podataka i predviđeno vrijeme
6. Eksperiment „Uvjeti života“		
Učenici u skupinama pripremaju, provode te prate zadani eksperiment.	- oticati preuzimanje odgovornosti - poticati suradnju među učenicima - unaprijediti organizacijske vještine	Učenički radovi, intervju, sustavno promatranje i video-zapis
		10 dana Priroda i društvo Slobodno vrijeme između školskih sati
7. Radionica Razlikujemo se		
Najprije čitam priču Zlatna školjka, Jelene Prohaske (U Živković, 2005, str 138-140) te razgovaramo o njoj. Nakon toga svakom učeniku dati radni listić „Koncentrični krugovi“ te 10 minuta vremena da razmisle i zapišu kako bi se sami opisali.. Na listić se potpisuju i šalju u krug. Svaki listić trebaju pročitati i razmisliti o onome što su sami napisali i onome što su drugi napisali. Slijedi razgovor o sličnosti i razlikama među ljudima. Učenike zatim podijeliti u parove. Zadatak im je kroz razgovor i postavljanje pitanja saznati nešto novo o svom sugovorniku.	- poticati tolerantnost prema osobnim izborima - poticati suradnju među učenicima - poticati poštivanje različitosti	Učenički radovi, fotografije, evaluacijski listić
		45 minuta Sat razrednika
8. Projekt Vremenska prognoza		
Učenike je Najprije potrebno podijeliti u 5 skupina.	- poticati suradnju i kvalitetnu komunikaciju među učenicima - naučiti potražiti pomoć ako je potrebna - naučiti pažljivo slušati upute kao temelj uspješnog rada	Učenički radovi, fotografije, evaluacijski listić, sustavno promatranje i video-zapis
Mjerenje temperature uz pomoć termometra Zadatak je svake skupine ponijeti termometar te za vrijeme nastavnog sata prirode i društva izmjeriti temperaturu na zadanim mjestima te rezultate unijeti u tablicu.		

Opis aktivnosti	Cilj aktivnosti	Postupci prikupljanja podataka i predviđeno vrijeme
Izrađivanje vjetrokaza i određivanje smjera vjetra Svaka skupina treba donijela materijal za izradu vjetrokaza pomoću kojega će određivali smjer vjetra	naučiti koristiti se različitim izvorima pri prikupljanju informacija poticati empatije	5 dana Priroda i društvo Rad izvan škole
Kalendar prirode Uz pomoć izrađenog vjetrokaza te termometra svaka skupina prati vrijeme tijekom pet dana te na temelju podataka izrađuje kalendar prirode.		
Mali meteorolozi Zadatak je smisliti vremensku prognozu te ju izložiti na „televiziji“ (pred kamerom).		
Vremenska prognoza Prikupljanje informacija o važnosti vremenske prognoze, procjena vremena promatranjem životinja i nebeskih tijela itd. te izlaganje svake skupine		
9. Radionica – aktivno slušanje		
Učenici se podijele u parove, učenik A i učenik B. Zadatak je učenika A da priča o svom najdražem filmu ili knjizi bez prekida, a učenika B da ga ne sluša, ali ga ne prekida. Međusobno si ne smiju otkriti zadatke. Slijedi razgovor o osjećajima tijekom ove aktivnosti. Zatim se učenici podijele na grupe od tri člana, A, B, C. Učenik A priča svoju dogodovštinu, Učenik B sluša, a učenik C zapisuje što učenik A govori. Nakon što učenik A završi, Učenik B treba ponoviti ono što je učenik A rekao. Zatim se komentiraju razlike između onoga što je učenik A rekao i onoga što je učenik B zapamtio.	naučiti što je aktivno slušanje te kako se ono razlikuje od načina kako obično slušamo druge osvijestiti da među ljudima često dođe do sukoba jer nisu dobro čuli ili razumjeli što im je druga osoba rekla	Fotografije, evaluacijski listić 45 minuta Sat razrednika
10. Igrokaz Vikend za sve		
Dogovor o ulogama Nakon obrade igrokaza Vikend za sve, Ive Eorlića, učenike podijeliti u tri skupine kako bi se međusobno dogovorili oko podijele uloga.	naučiti nositi se s neuspjehom naučiti nositi se s uspjehom	14 dana: 2 školska sata likovne kulture

Opis aktivnosti	Cilj aktivnosti	Postupci prikupljanja podataka i predviđeno vrijeme
▪ Izrada kostima U formiranim skupinama učenici izrađuju kostime za likove iz igrokaza.	▪ usavršavanje komunikativnih sposobnosti ▪ poticanje empatije ▪ poticanje suradnje ▪ tolerancija tuđeg mišljenja ▪ razvijanje potrebe za postignućem; razvijanje kritičkog mišljenja	2 školska sata razredne zajednice 3 školska sata hrvatskog jezika
▪ Uvježbavanje Tijekom nekoliko sati učenici uvježbavaju izvođenje igrokaza. Nakon izvedbe jedne skupine, druge dvije komentiraju što je bilo dobro, a što treba popraviti.		
▪ Finalna izvedba Nakon što jedna skupina izvede igrokaz, ostale dvije ocjenjuju izvedbu na temelju dogovorenih kriterija. Slijedi izbor najbolje skupine te najboljih glumaca, također na temelju kriterija.		

7.4. Postupci prikupljanja podataka

Tijekom provođenja istraživanja i realizacije aktivnosti, vrlo je važno sustavno prikupljati podatke. Naime, oni su prijeko potrebni za analizu te izradu izvještaja o akcijskom istraživanju. Postupci kojima sam prikupljala podatke tijekom ovog akcijskog istraživanja su:

- sociometrijsko mjerenje
- anketa za procjenu početnog stanja
- grupni intervju kojim sam zabilježila stavove i osjećaje učenika
- evaluacijski listići koje sam koristila nakon svake aktivnosti, a njima su učenici izražavali svoje zadovoljstvo provedenim aktivnostima
- fotografije kojima sam zabilježila neke aktivnosti, produkte radionica...
- video zapisi kojima sam zabilježila tijekom radionica te finalne produkte pojedinih aktivnosti
- učenički radovi
- komentari kritičkih prijatelja
- sustavno promatranje svakodnevnog ponašanja učenika

Prema Mužiću (1999) u sudjelujućem promatranju promatrač svjesno i sustavno sudjeluje u aktivnosti, interesima i emocijama grupe koju promatra. Upravo sustavno promatranje učenika pomoglo mi je da se usmjerim na one socijalne kompetencije koje su slabije izražene i na koje bih mogla utjecati tijekom svog akcijskog istraživanja. Osim toga promatranjem tijekom istraživanja mogla sam uočiti promjene koje su postignute akcijskim istraživanjem te probleme na koje se trebalo usredotočiti. Međutim, Mužić (1999) također navodi da se tijekom sudjelujućeg promatranja može javiti problem objektivnosti promatrača pa se postavlja pitanje jesu li rezultati dobiveni na ovaj način pouzdani.

Videozapisi, kao jedan od načina sustavnog promatranja, omogućili su mi da vidim svoje pogreške kojih tijekom provođenja aktivnosti nisam bila svjesna te da ih na taj način ispravim. Isto tako, fotografije i videozapisi omogućili su mi da vidim učeničke reakcije i ponašanja koja su mi tijekom aktivnosti promaknula.

Putem skupnog intervjua dobila sam od učenika podatke o tome sviđaju li im se aktivnosti, što bi htjeli promijeniti, predložiti te postižu li se željene promjene kod učenika. Osnovna prednost intervjua proizlazi iz okolnosti što je najdostojniji i najljudskiji način prikupljanja podataka upravo razgovor s onima od kojih se podatci prikupljaju (Mužić, 1999, str. 81). Međutim, smatram da je nedostatak skupnog intervjua koji sam provela taj što zbog broja učenika nisu svi bili u mogućnosti reći sve što misle.

Nadalje, anketiranjem sam dobila dublju sliku o razredu i o mišljenjima učenika. Kako sam tražila odgovore na osjetljiva pitanja, npr. „Koliko si puta sudjelovao/la u nasilništvu nad drugim učenicima u školi u posljednjih nekoliko mjeseci?“, te kako bih izbjegla neiskrene odgovore, provela sam anonimni upitnik. Ipak, prema Mužiću (1999, str. 83) anonimne ankete neće eliminirati neiskrenost kada se radi o strahu od „lošeg dojma“ čitave skupine ispitanika (npr. učenika nekog razreda). Unatoč tome, smatram da sam ovim načinom prikupljanja podataka dobila iskrene odgovore jer prema rezultatima upitnika može se zaključiti da straha od „lošeg dojma“ nije bilo. Isto tako, navela bih nedostatak svog anketnog upitnika. Naime, zbog nedostatka iskustva na tom području neka od pitanja koja sam postavila nisu potpuno jasna

Vođena činjenicom da se anonimnim upitnicima dobivaju iskreniji odgovori, provodila sam i anonimne evaluacijske listiće putem kojih sam dobila povratne informacije o uspješnosti radionica i drugih aktivnosti. Dobila sam informacije o onome što se učenicima svidjelo, a što bi

htjeli promijeniti te sam na taj način po potrebi mijenjala tijekom istraživanja. Osim toga, dobila sam uvid u promjene u razredu.

Vrlo važni bili su komentari i savjeti kritičkih prijatelja za procjenu uspješnosti nastave. Poštujući i uvažavajući kritike po potrebi sam mijenjala karakter pojedinih aktivnosti te način pristupa učenicima.

7.5. Etički aspekt istraživanja

Prije početka istraživanja, u prvom tjednu stručno-pedagoške prakse, tražila sam učiteljičino dopuštenje za provođenje akcijskog istraživanja. Budući da je učiteljica upoznata s osnovama akcijskog istraživanja te s temom mogla istraživanja, smatrala je da bi ono moglo biti više nego korisno za njen razred. Poštujući plan i program, dala mi je potrebno vrijeme za izvođenje planiranih aktivnosti.

Na sljedećem satu razredne zajednice, učenike sam upoznala s temom istraživanja te s nekoliko aktivnosti koje su oni izuzetno dobro primili.

Za roditelje sam osmislila poseban obrazac kako bih dobila dopuštenje snimanja i fotografiranja razrednih situacija u kojima će sudjelovati njihova djeca (*Prilog 1. Poruka roditeljima*). Obrazac je trebao potpisati jedan od roditelja. Dobila sam 26 pristanaka, a jedan mi obrazac nije vraćen. U dogovoru s učiteljicom, odlučila sam snimati sve učenike, ali učenika od čijih roditelja nisam dobila pristanak ne prikazivati.

Osim toga, učiteljica je na roditeljskom sastanku upoznala roditelje s mojim istraživanjem nakon čega su me zamolili da im nakon završetka istraživanja podijelim snimke što sam i učinila.

7.6. Kritički prijatelji i mentori

Stenhouse (u Bognar, 2005) kritički je prijatelj osoba koja daje savjete i surađuje s učiteljem u akcijskom istraživanju. Kember i suradnici (u Bognar, 2005) kažu kako on kroz suradnju nastoji pomoći učitelju razviti svoje refleksivne kapacitete i učenje. Kritički prijatelj tijekom svih aktivnosti bila mi je učiteljica Helena Šimović. Zahvaljujući bogatijem iskustvu, osim komentara nakon izvođenja pojedinih aktivnosti, učiteljica mi je pomogla i oko bolje

organizacije te ispravljanja organizacijskih pogrešaka. Osim toga, učiteljica se ponudila da snima i fotografira kako bi se ja mogla usredotočiti na izvođenje samih aktivnosti.

Osim učiteljice, pojedine aktivnosti promatrala je te komentirala kao kritički prijatelj studentica Ivana Leitkam. Obje su mi pomogle da uvidim i ispravim pogreške te na taj način što kvalitetnije provedem istraživanje.

7.7. Validacija akcijskog istraživanja

Kako bi se procijenila kvaliteta akcijskog istraživanja provedena je validacija na ove načine:

- Samovalidacija prema kriterijima za procjenu validnosti akcijskog istraživanja prema Jürgenu Habermasu (1979) i Jacku Whiteheadu (1989)
- Validacija kolega studenata na forumu www.pedagogija.net
- Akademska validacija – voditelj kolegija Istraživanja u odgoju i obrazovanju, mr.sc. Branko Bognar

8. Proces ostvarivanja istraživanja

8.1. Sociometrijsko mjerenje

Sociometrijsko mjerenje provela sam putem upitnika (*Prilog 2. Sociometrijski obrazac*) kako bih dobila sliku o odnosima u razrednom odjeljenju te spoznala koji su učenici omiljeni, a koje se učenike u razredu isključuje i odbacuje.

Tablica 2. Rezultati sociometrijskog mjerenja

	I.B.	P.B.	J.B.	S.B.	T.C.	M.D.	M.D.*	B.D.	T.G.	P.K.J.	K.J.	E.K.	M.K.	J.K.	K.K.	B.M.	K.P.M.	A.M.	E.M.	M.N.	D.O.	M.P.	P.R.	T.S.	F.T.	I.V.	M.Ž.
I.B.		+		+			-	+					+			+			-						+		
P.B.			+				-	+		+		+		+					-								+
J.B.	+			+			-										+	-	-		+						-
S.B.			+		+	-				+			-			-					+		-		+		
T.C.						+	-														+						
M.D.		-	+	+			-	+					+			-									+		
M.D.*												+	+						-			+	+			-	-
B.D.						-								+													
T.G.	+			+			-			-		+									+	-					
P.K.J.						-						-				+						+					
K.J.							-												-		+	+					
E.K.	+		+				-								+	+						+			+		
M.K.				+		-	+						+	+		-						+					
J.K.	+					-			+			+						+	-	-		+				+	
K.K.			+			-													-			+				+	
B.M.		-	+		-		-					+					+	-	-			+			+		-
K.P.M.		+	+						+		+	-						-	-			+			-	+	
A.M.	+		+	+			-									+				+		+					
E.M.	+						-			-	+	+				-				+		+		+			
M.N.	+			+			-										+		+			+					-
D.O.						-			+			+													+		+
M.P.					+	-	-					+	+						-						+		
P.R.									+					-				+			+						+
T.S.							-					+	+			-						+			+	+	
F.T.	+	+				-	-		-				+				-		+		+						
I.V.	+		+	+			-		-										-		+				+		
M.Ž.	+						-			+			-	+	-				-			+					

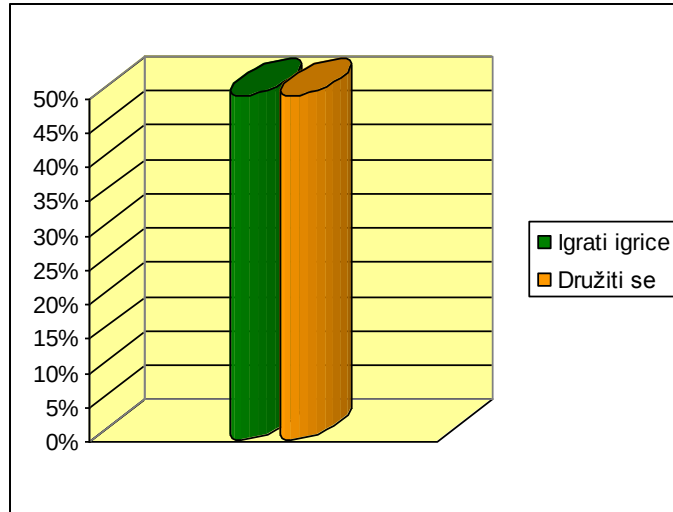
Rezultati sociometrijskog mjerenja pokazuju neprihvatanje tri učenika od strane ostalih učenika. Učenika s posebnim potrebama (M.D.*), 20 učenika ne želi na svojoj rođendanskoj proslavi, ne želi sjediti s njim u klupi ili smatra da je učinio nešto čime se razred ne ponosi te nema navedeno niti jedno pozitivno mišljenje. Učenicu s oštećenjem sluha (E.M.) ne prihvaća 12 učenika, ali ima navedena dva pozitivna mišljenja što može pokazivati kako je razvila dva bliska prijateljstva. Učenicu M.D. ne prihvaća 6 učenika niti ima navedena pozitivna mišljenja. Prema ovim rezultatima može se zaključiti kako je jedan od razloga odbacivanja i netolerancija prema osobama koje se razlikuju od ostalih. Stoga sam kao jedan od ciljeva akcijskog istraživanja navela i poticanje učenika na međusobno prihvaćanje i poštivanje različitosti. I kod nekih drugih učenika zabilježeno je negativno mišljenje, međutim, nisam primijetila kako ih drugi učenici izostavljaju iz zajedničkih aktivnosti.

8.2. Anketni upitnik

Anketni upitnik (*Prilog 3. Upitnik za procjenu socijalnih kompetencija*) provela sam kako bih stekla uvid o razini samopouzdanja učenika, razini empatije, učestalosti nasilja te načinima rješavanja sukoba. Stoga sam obradila samo pitanja za koja smatram da su relevantna za moje istraživanje. Anketu je ispunjavalo 24 učenika, 3 učenika nisu bila na nastavi.

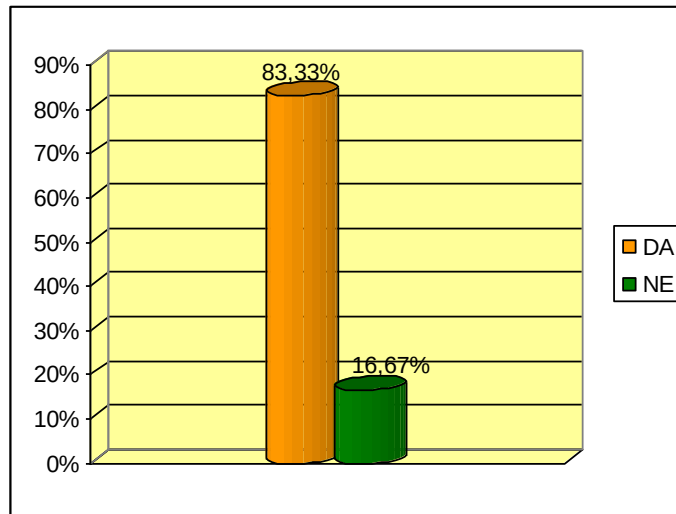
- **Voliš li više igrati igrice ili družiti se s prijateljima? (odaberi smo jedan odgovor).**
- **Napomena:** Prije ispunjavanja upitnika, učenicima sam pojasnila svako pitanje te naglasila da se igranje igrica u ovom pitanju odnosi na samostalno provođenje vremena za računalom i ostalim tehnološkim dostignućima namijenjenima toj svrsi.

Polovica učenika (50 %) odgovorila je da radije igra igrice nego provodi vrijeme u interakciji s vršnjacima. Smatram da je ovo poražavajuće stanje jer socijalna kompetencija razvija se kroz interakciju i uspostavljanje odnosa s drugim ljudima.

Grafikon 1. Odnos broja učenika koji više vole igrati igrice i onih koji se žele družiti s prijateljima

- Postoje li u razredu učenici s kojima se ne voliš družiti?

Grafikon 2. Broj učenika koji su naveli kako u razredu postoje učenici s kojima se ne vole družiti

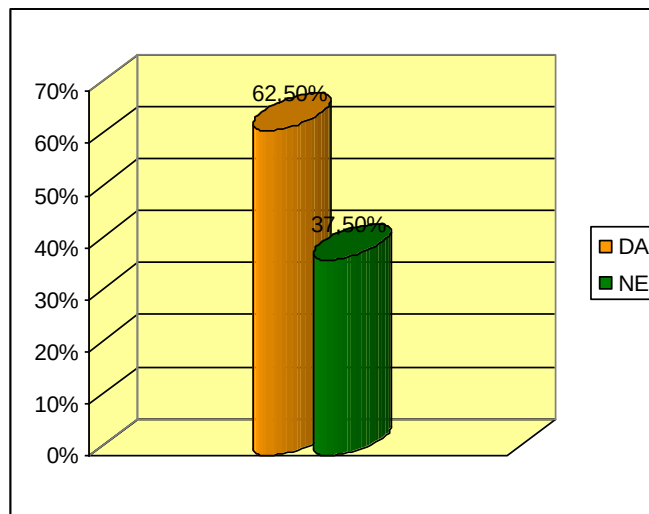
83% učenika odgovorilo je da u razredu postoje učenici s kojim se ne vole družiti, a 18% učenika da ne postoje. U sljedećem pitanju navedeni su razlozi zbog kojih se ne vole družiti s određenim učenicima.

- **Zašto se s njima ne voliš družiti?**

- Zato što su nasilni.
- Zato što je jako loš i sve udara.
- Tuku se.
- Zato što me ignoriraju i žele se tući.
- Zato što krađu i udaraju se.
- Zato što krađe stvari.
- Jer su dvolični, rade nešto samo zbog hvalisanja, oholi su i glupu.
- Oni se jednostavno ne uklapaju u moj stav.
- Nekako mi ide na živce, mora biti po njihovom i pravi se važna.

Razlog koji je navela većina učenika je agresivnost, a ono zapravo pokazuje nisku razinu socijalnih umijeća. Prema Willardu Hartupu (citirano u Katz i McClellan, 1999, str. 11) najbolji pokazatelj razine prilagodbe nekog djeteta kao odrasle osobe nije kvocijent inteligencije, ni ocijene u školi, ni ponašanje u razredu nego adekvatnost njegova ponašanja u odnosu na drugu djecu, a upravo rezultati ovoga pitanja pokazuju da je u razredu potrebno nešto poduzeti kako bi se agresivnost smanjila.

- **Je li se netko prema tebi nasilno ponašao, tukao te, nazivao te pogrdnim imenima, nije se htio družiti s tobom...?**

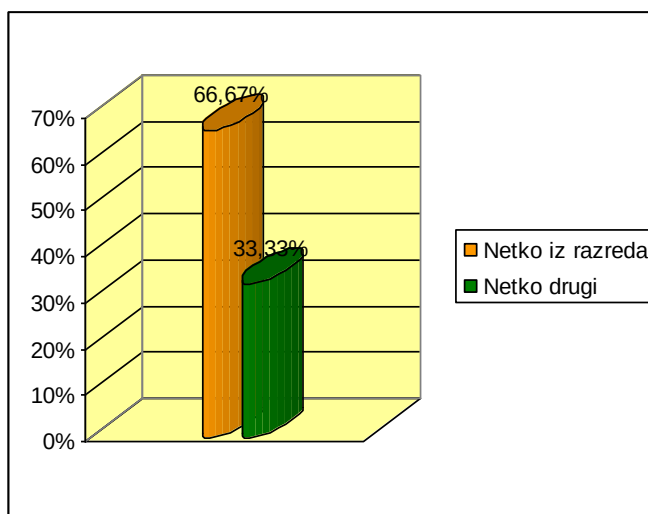

Grafikon 3. Odnos broja učenika koji su doživjeli nasilje i onih koji nisu

Zabrinjavajući su rezultati i ovoga pitanja. Naime, čak 62.5% učenika doživjelo je fizičko ili psihičko nasilje.

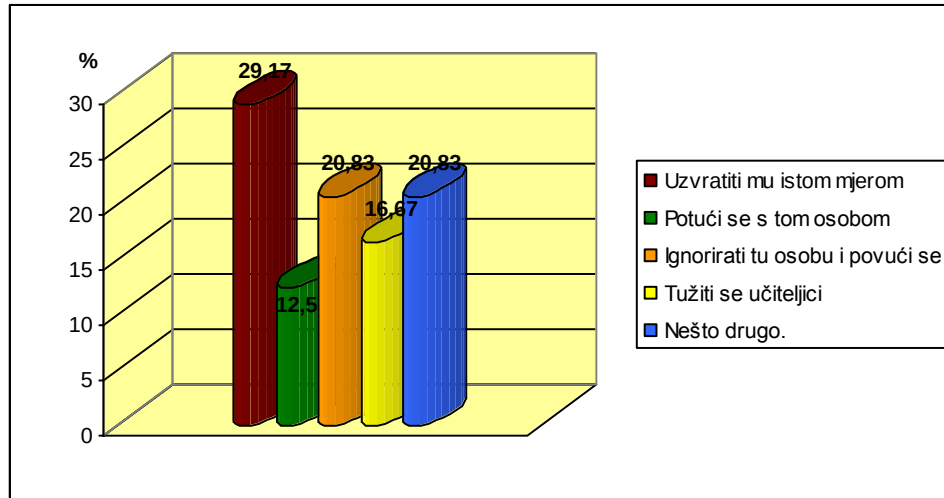
- **Ako je, je li to bio:**
 - a) **netko iz tvog razreda**
 - b) **netko iz drugih razreda**
 - c) **netko drugi?**

62.5% učenika koji su doživjeli nasilje, 66.67% izjavilo je da su ga doživjeli od učenika iz razreda. Kako se većina nasilnog ponašanja odvija u razredu, potrebno je poduzeti odgovarajuće postupke i organizirati aktivnosti kako bi se ono smanjilo na najmanju moguću razinu. Stoga ću svojim istraživanjem pokušati djelovati na poboljšanje stanja.

Grafikon 4. Izvori doživljenog nasilja

- **Kada te netko zadirkuje, što ćeš učiniti?**
 - a) **uzvratiti mu istom mjerom**
 - b) **potući se s tom osobom**
 - c) **ignorirati tu osobu i povući se**
 - d) **Tužiti se učiteljici**
 - e) _____

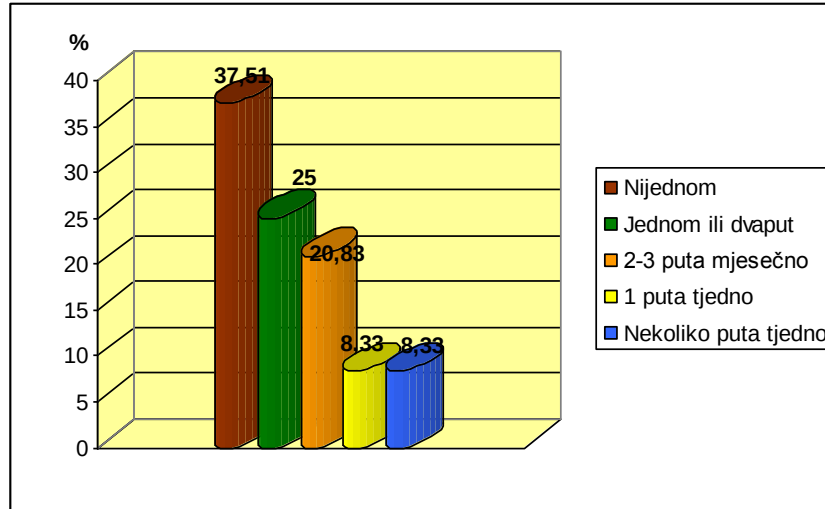
Grafikon 5. Načini reagiranja na zadirkivanje

Odgovori navedeni pod e:

- Nabit ga i otići.
- Razbiti mu zube.
- Smijati ću se na svoj račun.
- Reći ću mu da prestane i „odbrusiti mu“.
- Izlemat ga.

29.17% učenika na zadirkivanje uzvratilo bi istom mjerom, čak 12.5% učenika bi se potuklo, 20% učenika ignoriralo bi zadirkivanje, a 16.67% bi se tužilo učiteljici. Ono što me najviše iznenadilo su neki slobodno navedeni odgovori. Smatram da izjave kao „Nabit ga i otići“ ili „Izlemat ga“ nisu socijalno prihvatljive. Međutim, poražavajuća je istina da su u našem društvu gotovo uobičajene.

- **Koliko si puta sudjelovao/la u nasilništvu nad drugim učenicima u školi u posljednjih nekoliko mjeseci?**
 - a) nijednim
 - b) jednom ili dvaput
 - c) 2-3 puta mjesečno
 - d) 1 puta tjedno
 - e) nekoliko puta tjedno

Grafikon 6. Učestalost nasilnog ponašanja

Više od polovice ispitanih učenika (62.46%) priznaje da je sudjelovalo u nasilništvu nad drugim učenicima u školi, a od toga čak 8.33% nekoliko puta tjedno.

- **Ako neki učenik iz razreda nešto ne može učiniti i potrebna mu je pomoć, što ćeš učiniti?**

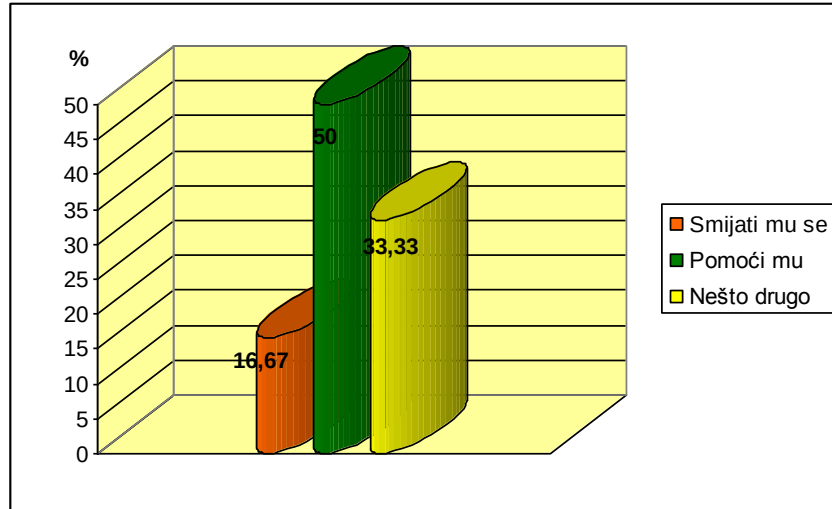
a) smijati mu se

b) pomoći mu

c) _____

Odgovori navedeni pod c:

- Šaptati mu.
- Rugati mu se (2 učenika)
- Ništa (4 učenika)
- Pomoći mu ako mogu.

Grafikon 7. Načini postupanja u situacijama kada je potrebno pružiti pomoć

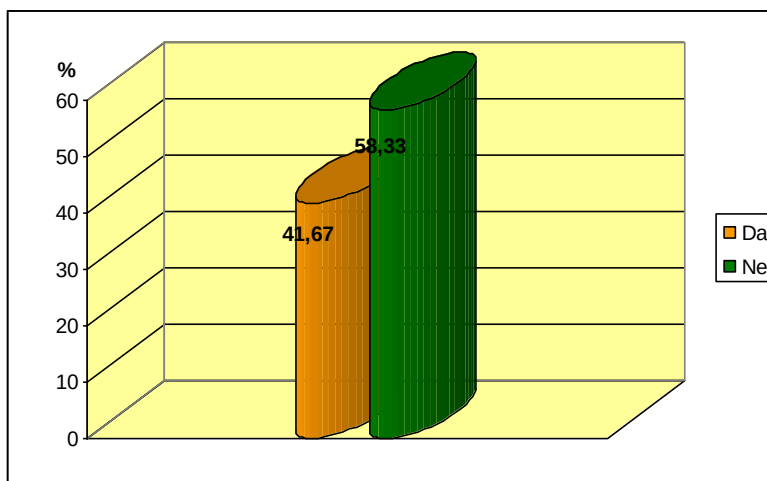
Ako je nekom učeniku potrebna pomoć, 50% učenika izjavilo je da bi pomoglo, a 16.67% učenika bi mu se smijalo. Od 33.33% učenika koji su naveli svoje odgovore, njih čak 50% ne bi učinilo ništa, a 25% učenika bi se rugalo. Ovo je pitanje potvrdilo rezultate moga promatranja, empatija je na niskoj razini i učenici rijetko jedni drugima pomažu.

- **Što misliš kako možeš izbjeći tučnjavu?**

- Reći ću učiteljici i ona će riješiti problem.
- Ako to kažem odraslima.
- Tako što ću pobjeći.
- Tako da se sklonim.
- Da ignoriram tu osobu.
- Neću birati krivo društvo i pokušat ću se sa svima dobro slagati.
- Isprikom.
- Riješiti to riječima.
- Porazgovarati.

Od 24 učenika, njih 15 (62.5%) nije odgovorilo na ovo pitanje, a samo 2 učenika (8.33%) smatra da tučnjavu može izbjeći razgovorom. Ovo pokazuje da učenici nisu upoznati s nenasilnim načinima rješavanja sukoba.

- **Kada učiteljica od vas traži da kažete svoje mišljenje, je li te strah izreći ga?**

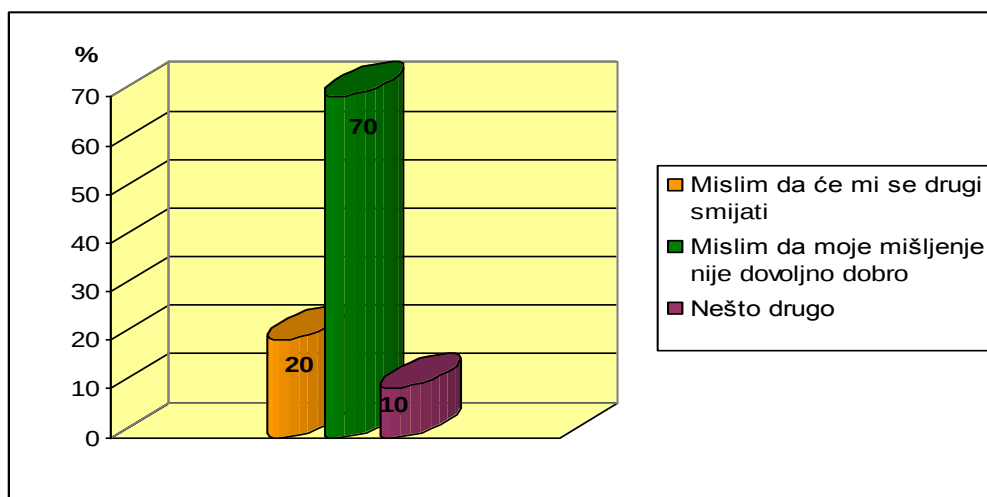
Grafikon 8. Odnos učenika koji se boje izreći svoje mišljenje i onih koji se ne boje

Čak 41.67% učenika boji se izreći svoje mišljenje. Upravo je to odraz razine njihova samopouzdanja. Kroz promatranje nastave, primijetila sam da učiteljica potiče učenike da izražavaju svoje mišljenje. Stoga mislim da učiteljica i njeni komentari nisu razlog njihovog straha.

- **Zašto?**
 - a) mislim da će mi se drugi smijati
 - b) mislim da moje mišljenje nije dovoljno dobro
 - c) _____

Odgovor naveden pod c:

- Ne želim sve reći drugima

Grafikon 9. Razlozi straha od izricanja mišljenja

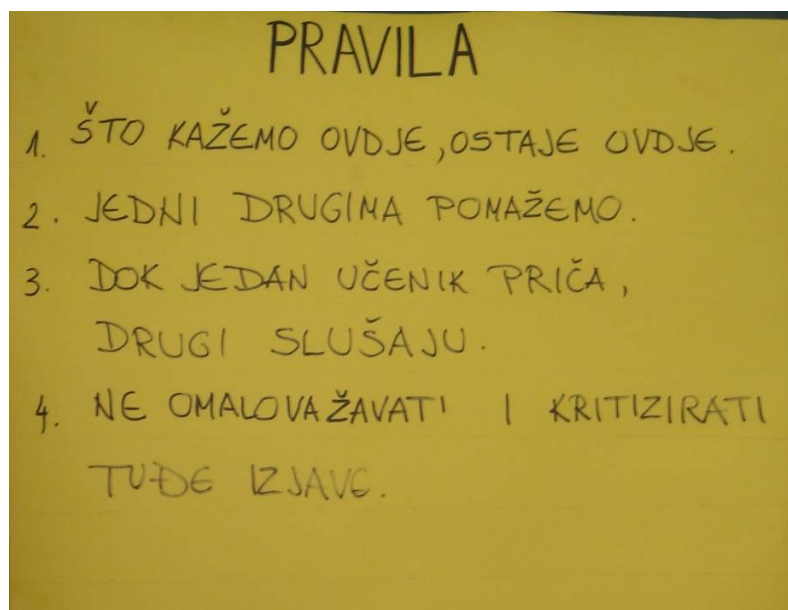
Od učenika koji se boje izreći svoje mišljenje, 20% misli da će im se netko smijati, a 70% smatra da njihovo mišljenje nije dovoljno dobro. Prema ovim rezultatima, odlučila sam kroz svoje istraživanje i nastavu učenike poticati da što više izražavaju svoje mišljenje. Osim toga, na prvoj provedenoj radionici učenici su vođeni mojim pitanjima donijeli nekoliko pravila, a jedno od njih je i „Ne omalovažavati i kritizirati tuđe izjave.“

8.3. Radionica „Samopouzdanje“

Prije početka radionice, vođeni mojim pitanjima, učenici su donijeli nekoliko pravila o ponašanju. Ova su mi pravila bila izuzetno važna jer sam se mogla pozvati na njih ako je došlo do bilo kakvog nepoštivanja, bez dodatnog objašnjavanja.

Cilj je ove radionice potaknuti učenike da pozitivno razmišljaju o sebi, da osvijeste svoje dobre strane i shvate kako je svatko u nečemu uspješan. Razgovor s učenicima započela sam pričom: „Zamislite da nekome želite reći neku veliku tajnu o sebi. Kakva bi ta osoba trebala biti? Kako se ponašati?...“

Slijedila je aktivnost „Najveće blago“. Učenici su sjedili u formaciji kruga. Iz vrećice sam izvadila kutiju na čijem je dnu bilo zrcalo i upitala ih što misle što se u njoj nalazi.

Slika 4. Pravila radionice

Neki od učeničkih odgovora:

Mario: U njoj se nalaze papirići za parove.

Petar Krešimir: Unutra su sigurno neke loptice za igru.

Ema: Neke slike ili kava.

Učenicima sam rekla kako je to čarobna kutija i kako se u njoj nalazi najveće blago te im dala da jedno po jedno pogledaju što je u kutiji, ali da nikom drugom ne kažu što su vidjeli. Bilo je jako zanimljivo gledati njihove reakcije kada su ugledali svoj odraz u kutiji. Najčešće je to bio smijeh ili čuđenje, a bilo je i učenika koji su se činili izgubljeni i kojima ništa nije bilo jasno. Slijedio je razgovor o tome kako su se osjećali kada su pogledali u kutiju i misle li oni da su nečije blago.

Učeničke izjave:

Bruno: Meni je bilo smiješno kad sam vidio sebe i malo je smrdilo na kavu.

Mario: Ja sam se začudio kada sam vidio što je u kutiji. Ja mislim da sam ja mamino i tatino blago.

Bernarda: Ja isto mislim da sam blago jer smo mi djeca i mi smo blago na ovom svijetu.

Jedan je učenik rekao da misli kako on nije najveće blago, ali na moje pitanje zašto to misli nije mi dao odgovor.

Nakon toga, svaki je učenik dobio list papira na kojemu je trebao napisati svojih 5 najboljih osobina, nešto što radi dobro i čime se ponosi. Za ovu aktivnost učenicima sam dala pet minuta nakon čega je slijedilo izlaganje koje su trebali započeti riječima: „Nije da se hvalim, ali najbolji sam...“. Ovakvim načinom iznošenja svojih dobrih osobina učenici bi trebali shvatiti razliku između hvalisanja i pozitivnog mišljenja o sebi.

Video 1. Snimka dijela radioničke aktivnosti „Nije da se hvalim, ali najbolji sam...“.

Listu svojih osobina učenici su trebali sačuvati te ju do sljedećeg sata razrednika nadopuniti kada je ponovno svatko svoju čitao. Prilikom ponovnog izlaganja primijetila sam da je svaki učenik imao najmanje tri pozitivne osobine koje na prethodnom satu nisu bile navedene. Smatram da je na ovaj način svaki učenik bio potaknut da pozitivno razmišlja o sebi te osvijesti svoje dobre strane.

Radionicu smo završili „Klupkom lijepih riječi“. Učenici stoje u formaciji kruga. Jedan učenik namata vunu oko prsta te baca klupko nekom u razredu i upućuje mu lijepu poruku. Cilj je ove aktivnosti da učenici shvate kako ostali vide njegove dobre strane te da se na taj način kod svakog učenika potakne pozitivna slika o sebi.

Slika 5. Klupko lijepih riječi

Zadovoljstvo radionicom provjerila sam putem evaluacijskih listića (*Prilog 4. Evaluacijski listić za radionicu „Samopouzdanje“*). Od dvadeset i sedmero učenika, dvadeset i petero je odgovorilo da im se radionica jako sviđa (obožili su sve kvadratiće). Najčešći odgovori o tome kako su se osjećali tijekom radionice su: ponosno, sretno, iznenađeno i ohrabreno. Prema evaluacijskom listiću, jedan je učenik izjavio kako se osim, sretno, ponosno i iznenađeno, osjećao i uplašeno.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Slijedila je radionica za podizanje samopouzdanja koju su učenici prema rezultatima evaluacijskih listića jako dobro prihvatili.

Međutim, javili su se i problemi:

- Prevelik broj učenika (27).
- Nisu svi učenici bili aktivni. Nekoliko njih tijekom radionice nije odgovorilo ni na jedno moje pitanje.
- Problem s disciplinom-nepoštivanje ranije donesenih pravila.
- Trema pred kamerom.

Komentar kritičke prijateljice Helene Šimović:

„Nemoj im dopustiti da govore uglas, trebaš ih stalno podsjećati na pravila radionice. Isto tako, trebaš im odmah dati detaljnije upute da izbjegneš komešanje, zbunjenost i pitanja. Znam da im još ne znaš imena, ali pokušaj malo prozivati one učenike koji se ne javljaju. Unatoč ovim sitnim greškama, smatram da ti je radionica uspjela što se moglo primijetiti i po reakcijama učenika. Dobro ih je potaknuti da postanu svjesni svojih dobrih strana, a da se pri tom ne boje reći ili ih pokazati pred drugima. Odličan rad! Njima zanimljiv i drugačiji!“
(H. Šimović, osobna komunikacija, 5. ožujka 2008)

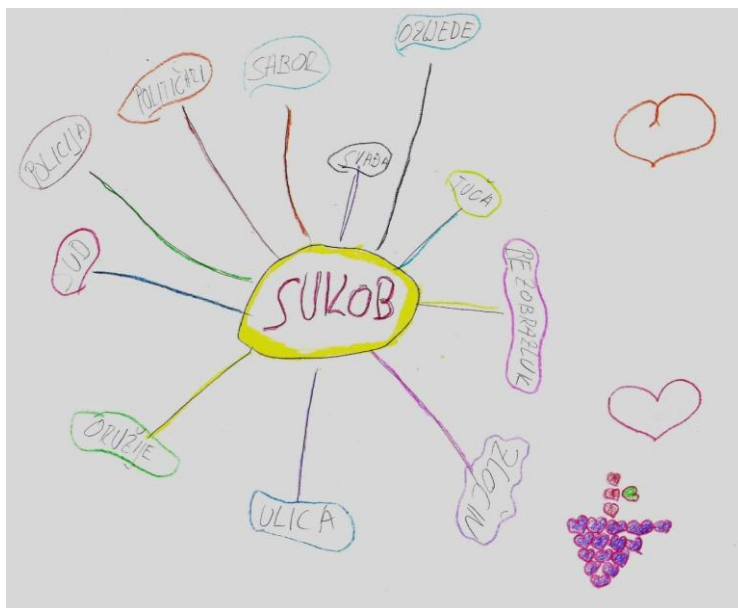
8.4. Radionica „Nenasilno rješavanje sukoba“

Cilj je ove aktivnosti uočiti postojanje konstruktivnih i pozitivnih načina rješavanja sukoba. Osim toga učenici bi trebali shvatiti da se mora pregovarati i praviti kompromise kako bi se nesporazumi riješili te da se nasiljem problemi ne rješavaju nego samo stvaraju novi. Osim nenasilnog rješavanja problema, primjenom suradničkog učenja željela sam unaprijediti suradnju među učenicima.

Radionicu sam provela u okviru sata obrade teksta iz Hrvatskog jezika. Učenike sam podijelila na četiri skupine i sat je započeo olujom ideja na riječ sukob. Slijedilo je moje čitanje Petrove priče (*Prilog 5. Petrova priča*) te razgovor o priči. Osim sadržajne analize priče, učenike sam pitala i njihova mišljenja o situaciji u tekstu.

Neka od pitanja koja sam postavila:

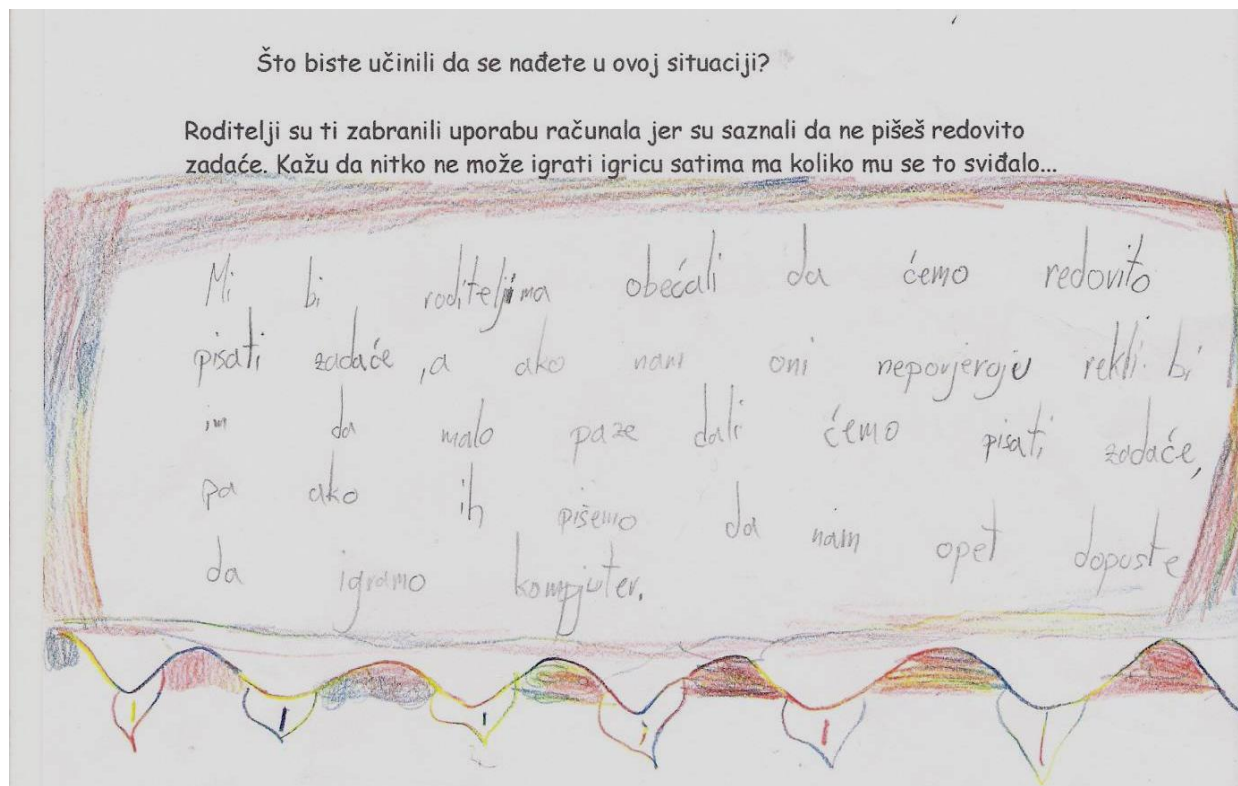
- Što mislite, je li Petar trebao tako reagirati i zašto?
- Je li trebao poderati Filipove bilježnice?
- Što je trebao učiniti?

Slika 6. Oluja ideja na riječ sukob

Nakon toga pročitala sam Filipovu priču (*Prilog 6. Filipova priča*) te je ponovno slijedio razgovor na kraju kojega su učenici zaključili da su Petar i Filip trebali razgovarati o tome što se dogodilo i na taj način riješiti sukob. Ponovno je slijedila aktivnost u skupinama. Svaka je skupina na listu papira dobila opisanu jednu situaciju koja može dovesti do sukoba te su zajedno trebali prodiskutirati o tome što bi učinili da se nađu u takvoj situaciji. Svaka je skupina izložila svoja rješenja, a ostali su komentirali jesu li rješenja ispravna.

Kao i na svakom satu Hrvatskog jezika slijedila je stvaralačka aktivnost. Učenici su se trebali prisjetiti nekog sukoba u kojem su se našli te ga kratko opisati. Ako je sukob završio nasilno, trebali su napisati kako su ga mogli riješiti na miran način.

Slika 7. Učenička rješenja situacije tijekom koje može doći do sukoba

Po mom mišljenju cilj ove radionice je postignut. Učenici su shvatili da se sukobi ne moraju završiti tučnjavom ili uvredljivim riječima i izjavama, nego da je razgovor jedan od načina njegovog mirnog rješavanja. Jedini problem koji se javio tijekom ove radionice je nedovoljna komunikacija i suradnja u skupinskom radu. Osim toga, ova mi je radionica ostala u lijepom sjećanju jer je jedna djevojčica nakon sukoba s dječakom u razredu rekla: "Šta, nećeš mi valjda sad poderat bilježnicu ko Petar? Ni ne znaš šta je bilo!..."

Komentar kritičke prijateljice Helene Šimović:

„Lijepo si to ukomponirala u sat Hrvatskog jezika. Vrlo dobro osmišljeno i provedeno. Samo pazi dok im čitaš priču, probaj nekoliko puta pogledati u njih jer Mile je sastavljao svemirski brod dok si ti čitala. Stani i pričekaj dok te ne pogleda. Nemoj početi dok te svi ne pogledaju i ne dobiješ njihovu pažnju. Što se tiče rada u skupini, ne smiju biti nezaposleni jer neki rade, a drugi se zabavljaju. Sve u svemu, dobro se snalaziš i imaš lijepe ideje“(H. Šimović, 5. ožujka 2008).

8.5. Strip

Kako bi zaokružili cjelokupan razgovor o nenasilnom rješavanju sukoba zadatak učenika je bio nacrtati strip o opisanom sukobu na prethodnom satu Hrvatskoga jezika ili o nekom drugom izmišljenom sukobu. Nakon upoznavanja učenika s karakteristikama stripa, krenuli su na izvršavanje zadatka. Budući da je i prethodni sat bio u duhu mirnog rješavanja sukoba, dobila sam jako dobre radove. Unatoč tome, dva su učenika bila nezadovoljna temom crtanja.

Izjava jednog od učenika:

P.B.: „Dosta mi je, ne da mi se više o svađama razmišljat!“

Evaluaciju sam provela putem 3 pitanja na koja su djeca anonimno odgovarala.

Pitanja i neki od učeničkih odgovora:

- Što ti se tijekom našega rada svidjelo, a što bi htio/htjela promijeniti?
 - Na današnjoj nastavi svidjelo mi se skoro sve, samo bih htjela da smo malo manje govorili o sukobima i da smo mogli strip crtati o čemu smo htjeli!
 - Sve mi se svidjelo htjeo bih da je tako svaki dan.
 - Svidjelo mi se ono sa vunom a nije mi se svidjelo što smo se snimali.
 - Današnji mi se sat jako svidio osim što moram sjediti s Kikom, Dominikom, Petrom, Filipom i Emom.
 - Kako si se osjećao/osjećala? (Pred kamerom i općenito)
 - Bilo mi je neugodno.
 - Bio sam iznenađen.
 - Bilo mi je super govoriti pred kamerom.
 - Uzbuđeno i uplašeno.
 - Neobično, zabavno.
- Jesi li nešto naučio/naučila?
 - Da se nesmijemo tući, i da ne smijemo ništa zlobno napraviti.
 - Danas sam naučila da se sukobi rješavaju razgovorom.
 - Naučili smo što je sukob, crtati strip.
 - Naučio sam pomoći.
 - Naučili smo da je lijepo imati prijatelja i da se ne tučemo.
 - Nije dobro sukob rješavati tučom.

- Da trebamo slušati onoga tko priča.

Slika 8. Strip: "Dva gladna čovjeka i kobasica"

8.6. Eksperiment „Uvjeti života“

Na početku ove aktivnosti, učenicima sam rekla da sami sastave šest skupina u kojima će provesti zadani pokus. Svaka od skupina trebala je pokusom istražiti o čemu ovisi život živih bića. Zajedničko svim skupinama bilo je u posudicu staviti zemlju te posijati pšenicu, ali je svaka skupina dobila različit zadatak:

- 1. skupina: posudicu s pšenicom postaviti na svijetlo i toplo mjesto te ju svaki treći dan zalijevati
- 2. skupina: posudicu s pšenicom staviti u kutiju, svaki treći dan zalijevati

- 3. skupina: posudicu s pšenicom staviti u vrećicu
- 4. skupina: posudicu s pšenicom ostaviti na svjetlom i toplom mjestu, ali ju ne zalijevati
- 5. skupina: u posudicu s pšenicom ukapati nekoliko kapi nafte, svaki treći dan zalijevati
- 6. skupina: u posudicu s pšenicom ukapati nekoliko kapi detergenta, svaki treći dan zalijevati

Nakon pripreme pokusa, učenici su trebali svaka dva dana pratiti pokus, zapisati te nacrtati zapažanja. Na kraju pokusa zadatak im je bio napisati zaključak te ostalim skupinama izložiti svoj zadatak i rezultate.

Cilj mi je vidjeti kako će se ponašati u skupini čije su članove sami odabrali, kako će se dogovarati, komunicirati i surađivati. Kada su skupine organizirane, svakoj sam podijelila različite pokuse koje će sam i pripremiti, provesti te pratiti. Prvi im je zadatak bio na list papira napisati tko će donijeti što od pribora za sljedeći sat Prirode i društva. Dogovor je prošao bez problema i mislila sam da će i aktivnost tako proteći. Međutim, već na sljedećem satu došlo je do komplikacija.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

11. ožujka 2008.

Javljaju se prvi problemi. Nekoliko je učenika zaboravilo donijeti potreban pribor i materijal za pokus. Olakšavajuće je bilo što sam ja ponijela jednu posudicu, a za ostalo su se morali sami snalaziti. Promatrala sam ih dok su od drugih učenika u razredu tražili pomoć i bila sam izuzetno zadovoljna njihovom komunikacijom. Bez problema su dobili materijal koji im je bio potreban te smo nastavili s izvođenjem pokusa.

Cilj ove aktivnosti bio je potaknuti preuzimanje odgovornosti te suradnju među učenicima i unaprijediti organizacijske vještine. Međutim, nisam sigurna da su ciljevi i postignuti. Prema učeničkim odgovorima koje sam dobila putem intervjua, nije bilo nikakvih problema tijekom suradničkog učenja, ali se te izjave ne podudaraju s mojim zapažanjima.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

24. ožujka 2008.

Neki učenički odgovori nisu se podudarali s mojim zapažanjima tijekom njihovoga rada. Iako su većinom govorili da su svi jednako radili, primijetila sam da se nekoliko učenika (2-3) nije trudilo oko zadatka niti su imali volju sudjelovati u skupinskom radu te se pri izlaganju pokusa moglo primijetiti da čak ne znaju ni o čemu se radi. Međutim, možda je to moja pogrešna procjena.

Osim toga, dogodilo se da se jedna skupina nije pripremila jer učenik koji je trebao donijeti izvješće o pokusu nije bio u školi. Sami su zaključili da se nisu dobro organizirali i dogovorili. Unatoč tome, dobro su se snašli.

Osim navedenih problema, aktivnost nije provedena u planiranom vremenu. Učenici su nakon tri dana zakašnjenja po skupinama prezentirali ono što su učinili. Smatram da je razlog kašnjenja to što neki učenici zadatak nisu shvatili ozbiljno te nedovoljno komuniciranje i međusobno dogovaranje u skupinama. Ipak, drago mi je da su uvidjeli svoje pogreške u organizaciji i nadam se da će im ova aktivnost pomoći da isto ne učine u budućima. Isto tako, svjesna sam i svojih pogrešaka u organizaciji. Naime, tijekom ove aktivnosti, s učenicima sam započela još jednu te su možda bili preopterećeni. Odlučila sam malo usporiti i aktivnosti provoditi jednu po jednu.

Iva Motičević, Tatjana Gubenc, Marija Lončarić i
POKUS: Uvjeti života Karla Petar Martinović.

ZADATAK: Pokusom istražite o čemu ovisi život živih bića.

Vrijeme trajanja pokusa: tjedan dana.

PRIBOR I MATERIJAL: zdjelica od margarina, sjemenke pšenice, malo zemlje za cvijeće, voda.

POSTUPAK: U zdjelice stavi malo zemlje za cvijeće. Zasij u nju dvadesetak sjemenki pšenice te postavi na svijetlo i toplo mjesto. Zalij vodom. Svaki treći dan zemlju poškropi vodom da bude vlažna.

OPAŽANJA:

Svaka dva dana promatrajte klijanje pšenice i zapišite opažanja.

1. promatranje (srijeda)

Pšenica je mala narasla.

2. promatranje (petak)

Već je narasla 3 cm.

3. promatranje (ponedjeljak)

Pšenica je već jako narasla.

NACRTAJ POKUS

ZAKLJUČAK:

Bez sunca, topline i vode ni jedna živa biće ne može živjeti.

Slika 9. Primjer pokusa jedne skupine

8.7. Radionica „Razlikujemo se“

Budući da je u razred integriran učenik s posebnim potrebama, smatram da je radionicu ovoga tipa bilo neophodno provesti. Rezultati sociometrijskog istraživanja pokazali su da su navedeni učenik i učenica sa slušnim problemima manje omiljeni u razredu i da ih se često isključuje iz aktivnosti. Osim poštivanja i prihvaćanja različitosti, cilj je ove radionice poticati tolerantnost prema osobnim izborima.

Radionica je započela ponavljanjem pravila koje smo dogovorili na prethodnom satu razredne zajednice. Slijedilo je čitanje priče Zlatna školjka, Jelene Prohaske u Živković, 2005, str. 138-140) te razgovor o priči.

Neka pitanja koja sam postavljala učenicima:

- Po čemu se razlikovala zlatna školjka od drugih školjki na dnu mora?
- Što su o njoj mislile druge školjke?
- Je li lako onomu tko se po nečemu razlikuje od drugih?

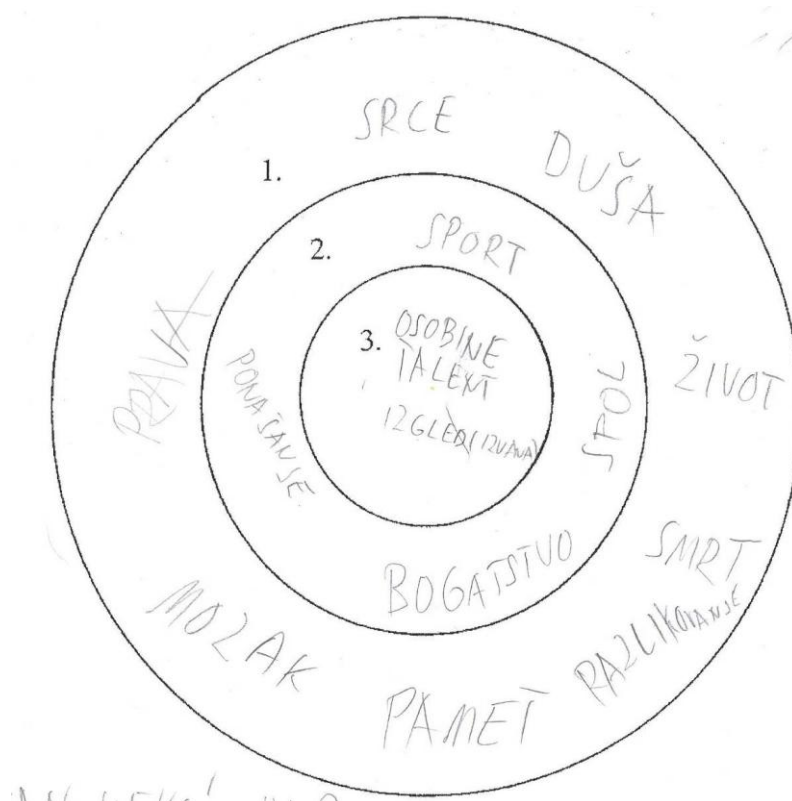
Odgovori učenika (na pitanje je li lako onomu tko se po nečemu razlikuje od drugih):

Magdalena.: Nije mu lako jer ima osoba koje su zlobne pa ismijavaju i tako.

Dominik: Pa nije lako jer se onda ta osoba osjeća drukčije zbog drugih.

Josip: Mislim da nije jer svi te onda gledaju nekako drugačije i često te zezaju.

Nakon razgovora svaki je učenik dobio radni listić „Koncentrični krugovi“. Dobili su 10 minuta vremena da razmisle i zapišu kako bi se sami opisali. U vanjski krug (1.) upisuju po čemu su slični svim drugim ljudima, u srednji krug (2.) upisuju po čemu su slični nekim ljudima, a u unutarnji (3.) po čemu su jedinstveni i razlikuju se od svih drugih ljudi. Na listić se potpisuju i šalju ga u krug. Svaki listić trebaju pročitati i razmisliti o onome što su sami napisali i onome što su drugi napisali. Kroz razgovor smo došli do zaključka da se svaki čovjek razlikuje od drugih po svojoj osobnosti, ali da je upravo zbog toga nezamjenjiv.

Slika 10. "Koncentrični krug"

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

19. ožujka 2008.

Tijekom ove aktivnosti sat je završio i učiteljica mi je rekla da nastavim s radionicom i sljedeći sat.. Međutim, bio je 6. sat i učenici su postali nemirni te u takvim uvjetima nije bilo svrhe provoditi radionicu do kraja. Odlučila sam s radom nastaviti sljedeći dan.

Osim što radionica nije završena u planiranom vremenu, pojavio se još jedan problem. Naime, slijedio je rad u paru. Za svaki sam par pripremila dvije jednake sličice. Svatko je iz vrećice izvukao po jednu sličicu te pronašao učenika koji ima istu takvu. Zadatak im je bolje se upoznati postavljanjem pitanja. Svatko o svom paru trebao je saznati jedan novi podatak. Nakon upoznavanja svatko je na poledini sličice napisao neku lijepu poruku svom paru i poklonio mu sličicu. Budući da sam u svim radionicama i ja sudjelovala, dobila sam vrlo lijepu poruku od jednog učenika. Međutim, jedna je učenica za sugovornika dobila učenika s sa posebnim

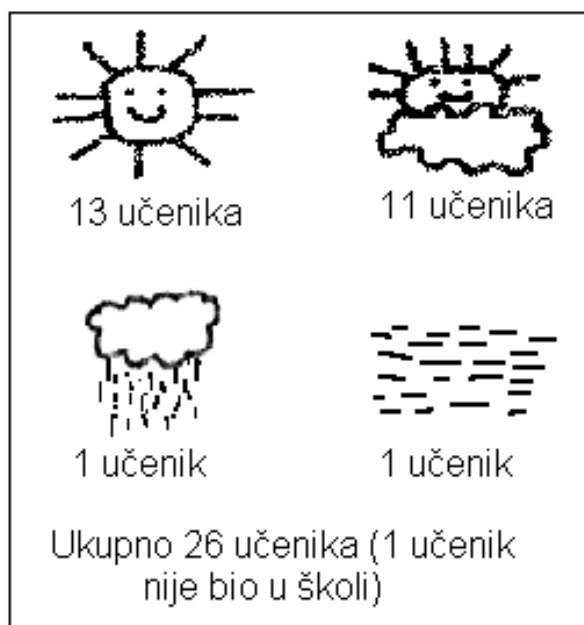
potrebama te nije željela s njim razgovarati. Najprije nisam znala što učiniti, ali sam se snašla. Upitala sam ju o čemu smo govorili dan prije na radionici. Nakon što se prisjetila Zlatne školjke aktivnost se nastavila.

Komentar kritičke prijateljice Helene Šimović:

Primijetila sam da neki učenici nisu pažljivo slušali priču pa nisu dobro odgovarali na pitanja. Što se tiče „koncentričnih krugova“ nekima je 10 minuta bilo malo, dok su se drugi dosađivali kada su napisali. Mnogima su potrebni konkretni primjeri kako bi sami znali što treba napisati. Čitanje što su drugi napisali bilo je zanimljivo i neobično. Razgovor u paru bio je odličan zadatak, djeca su se bolje upoznala, naučila nešto novo o svom paru i nešto novo o sebi. Mislim da će zlatna školjka pomoći kod prihvaćanja određenih učenika u razredu. Ono što mi se posebno svidjelo su evaluacijski listići, neobični su, drugačiji i zanimljivi.

(H. Šimović, osobna komunikacija, 19. ožujka 2008)

Evaluaciju sam provela putem evaluacijskog listića (*Prilog 7. Evaluacijski listić za radionicu „Razlikujemo se“*).

Slika 1. Rezultati evaluacijskog listića

8.8. Projekt Vremenska prognoza

Projekt Vremenska prognoza sadrži nekoliko aktivnosti i odvijao se kroz nekoliko etapa. Putem ovoga projekta željela sam učenike potaknuti na bolju suradnju i kvalitetniju komunikaciju, potaknuti ih da potraže pomoć ako im je potrebna, naučiti ih pažljivo slušati upute kao temelj uspješnog rada, istovremeno poštujući plan i program prirode i društva. Osim toga, željela sam potaknuti empatiju na način da jedni drugima pomažu kako bi zadatci bili što uspješnije riješeni.

Učenike sam najprije upoznala s temom projekta i ukratko im navela koje ćemo aktivnosti provoditi. Isto tako, dala sam im slobodu da sami smisle nove aktivnosti ili promijene planirane, do čega je i došlo tijekom projekta. Učenici su pokazali zanimanje za aktivnosti, ali je ono ubrzo narušeno nezadovoljstvom s članovima skupine. Učenike sam podijelila u skupine tako da je svatko izvukao dio slike iz šešira i jednu su skupinu činili učenici s dijelovima iste slike.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

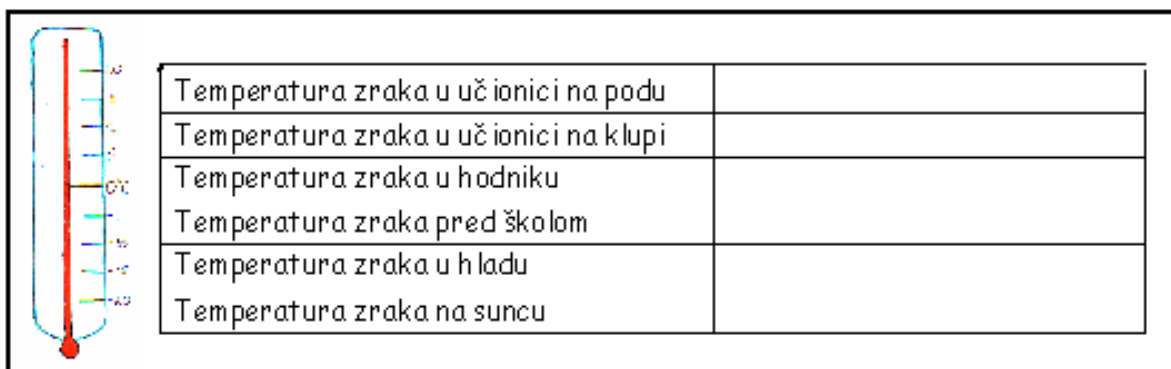
20. ožujka 2008.

Ovoga puta učenici su podijeljeni u skupine tako što je svaki učenik iz vrećice izvukao dio slike. Jednu su skupinu činili učenici s dijelovima iste slike. Najprije se javilo nezadovoljstvo zbog članova skupine, međutim to mi je i bio cilj. Željela sam potaknuti bolju komunikaciju i suradnju među učenicima koji inače ne komuniciraju dovoljno.

Aktivnosti tijekom projekta:

a) Mjerenje temperature

Učenici su se u skupinama dogovorili tko će donijeti termometar (barem jedan po skupini) kako bi sutradan mogli početi s provođenjem aktivnosti. Svakoj sam skupini dala listić s uputama na kojim mjestima trebaju izmjeriti temperaturu.

Slika 11. Listić s uputama za mjerenje temperature

b) Izrada vjetrokaza

Prije početka ove aktivnosti upitala sam učenike na koji bi način oni izradili uređaj koji će im pokazati smjer vjetra. Bilo je tu nemogućih i maštovitih ideja, ali smo se složili oko najjednostavnijeg i ekonomski najprihvatljivijeg rješenja, tkanine ili vrećice na drvenom štapu. Sljedeći je korak bio dogovor o tome tko će donijeti materijal za izradu vjetrokaza.

Dogovori i prve dvije aktivnosti prošle su bez problema i bila sam izuzetno zadovoljna učinjenim.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

21. ožujka 2008.

Izuzetno me iznenadilo učeničko zanimanje za ove zadatke. Bili su oduševljeni kada smo dio sata Prirode i društva proveli izvan učionice. Osjećali su se vrlo važno i ponosno jer rade, po njihovim riječima, „posao za odrasle“. Nadam se da oduševljenje neće splasnuti daljnjim radom i zadacima.

c) Kalendar prirode

Sljedio je izazov za učenike. U školi su skupine izvrsno surađivale i kvalitetno ostvarile odradile svoje zadatke. Nametnulo mi se pitanje hoće li tako biti i ako im zadam zadatke za kod kuće, ali tako da ih i dalje obavljaju u skupini. Stoga sam im dala zadatak da uz pomoć vjetrokaza koji su izradili i termometra četiri dana mjere temperaturu zraka i bilježe smjer vjetra te padaline i vrijeme. Sami su se morali dogovoriti kako će to učiniti, hoće li podijeliti zadatke, nalaziti se kod nekoga...

Na moje veselje, nakon četiri dana zadatci su izvršeni i svaka je skupina pokazala svoj kalendar prirode. Kada sam ih upitala kako su se organizirali, svaka je skupina imala svoju metodu, jedni su se nalazili prije škole, drugi kod jednog od učenika, treća je skupina podijelila zadatke... Smatram da uspješnost ovoga zadatka pokazuje neke promjene u komunikaciji među učenicima, suradnji, ali i preuzimanju odgovornosti.

d) Vremenska prognoza

Rad u skupinama i poticanje na suradnju se nastavilo. Učenicima sam podijelila nove zadatke koje su ponovno trebali zajednički pripremiti kod kuće.

Tijekom ove aktivnosti javili su se i prvi problemi: zadatci nisu izvršeni.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

25. ožujka 2008.

Zadatci za današnji dan nisu pripremljeni. Samo je jedna skupina došla spremna. Javile su se i male svađe između učenika oko podjele zadataka. Moj cilj da potaknem učenike na preuzimanje odgovornosti učinio mi se jako dalekim i nemogućim za ostvariti.

Prognoza vremena

Za sljedeći sat prirode i društva (25. ožujka) u skupinama pripremite sljedeće zadatke.

- Opiši koja je osnovna zadaća meteorologa?
- Pratite nekoliko dana vremensku prognozu na TV -u.
- Što sve saznajemo kada gledamo i slušamo kako meteorolog govori o vremenu u vremenskoj prognozi?
 - Istražite kome sve koristi poznavanje vremena nekoliko dana unaprijed.
 - Raspitajte se zašto je kapetanu broda važno znati kakvo će biti vrijeme za njegove plovidbe.
 - Raspitajte se i objasnite zašto je službi za čišćenje snijega i održavanje prometnica važno hoće li padati snijeg i kolika će biti temperatura zraka.
 - Saznajte kako se vrijeme može predvidjeti bez vremenske prognoze (zvijezde, ponašanje životinja...).

Slika 12. Listić sa zadatcima za aktivnost prognoza vremena

Budući da je zbog navedenog problema nešto trebalo i poduzeti, cijeli sat prošao je u razgovoru o njihovoj odgovornosti i odnosu prema obvezama. Međutim, kroz razgovor sam uvidjela da je dio problema uzrokovan i mojom krivnjom jer sam učenicima dala premalo vremena za izvršavanje zadatka (1 dan). Ipak, tijekom dogovora, na pitanje hoće li im jedan dan biti dovoljan, odgovorili su potvrdno.

Unatoč problemu, zadatak je sutradan priveden kraju.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

26. ožujka 2008.

Razgovor s učenicima prethodnog dana urodio je plodom. Zadatci su završeni, a učenici spremni za izlaganje. Bilo mi je jako drago da se barem malo naziru rezultati mog cilja...

e) Mali meteorolozi

Zadatak ove aktivnosti je da učenici u skupinama napišu jednu vremensku prognozu i prezentiraju je. Kako su se skupine sastojale od petero do šestero članova, učenici su izrazili želju da prognozu pišu u manjim skupinama (dvoje do troje) jer im je, kako su rekli, „ovako nezgodno“. Njihovu sam želju ispunila jer smatram da su na taj način mogli biti aktivniji. Osim toga, željeli su prognozu prezentirati „kao na televiziji“ pa se jedna skupina dosjetila da na ploču stavimo zemljopisnu kartu Republike Hrvatske.

Budući da su učenici bili jako zainteresirani, aktivni i kreativni te jako dobro komunicirali, dogovarali se i surađivali u skupinama, izuzetno sam zadovoljna napredovanjem istraživanja.

Projekt je završio iznošenjem dojmova svake od skupina o cjelokupnom radu te sam učenike zamolila da pismeno odgovore na određena pitanja kako bih dobila povratnu informaciju o njihovom zadovoljstvu, problemima i međusobnoj suradnji. Smatram da sam na taj način dobila iskrenije odgovore, nego prethodnim intervjuom.

Postavljena pitanja i neki od učeničkih odgovora:

- Što ti se od svih aktivnosti najviše svidjelo, a što nije?
 - Svidjelo mi se sve osim stvaranja prognoze. To mi se nije pretjerano svidjelo.
 - Nema što mi se nije svidjelo.

- Sve mi se svidjelo, volio bih da se to ponovi.
- Svidjelo mi se što smo vani mjerili temperaturu a ne što nisam imao termometar.
- Svidjelo mi se što nismo ništa pisali i izašli smo na zrak, a nije mi se svidjelo zaboravljanje stvari.
- Jeste li imali problema prilikom rješavanja određenih zadataka?
Većina je učenika odgovorila da nije bilo nikakvih problema, a ostali odgovori su:
 - Neki u skupini su zaboravili kao da nisu, a nitko nije htio preuzeti odgovornost da vodi.
 - Zaboravio sam listić.
 - Jer Kiki nije donio listić.
- Je li u vašoj skupini bilo učenika koji su radili manje ili više nego ostali?
 - U našoj skupini ja sam se najviše trudio i radio.
 - Ja i Karlo smo više radili.
 - Ja sam napravio više.
 - Ja uvijek radim manje.

Ostali su učenici odgovorili da su svi bili jednako aktivni što pokazuje da se suradnja između učenika poboljšava.

Video 2. Snimka dijela aktivnosti „Mali meteorolozi“.

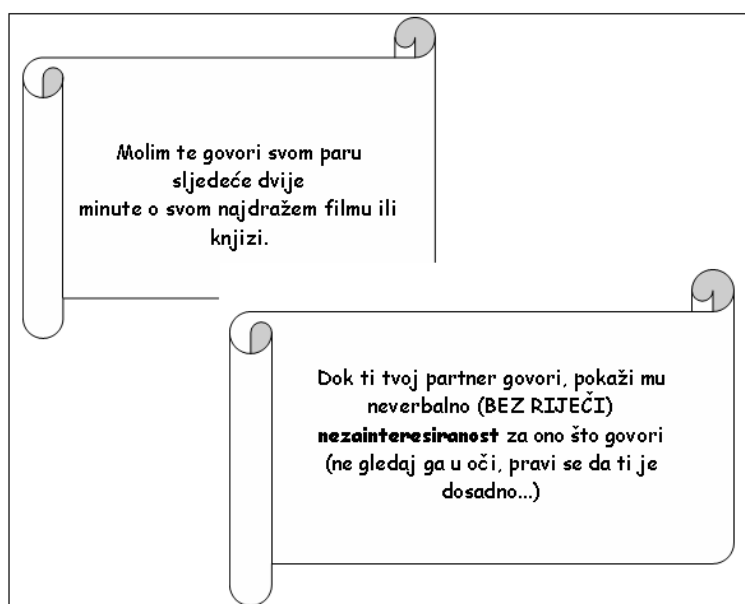
Komentar kritičke prijateljice Helene Šimović:

Izvršno osmišljene aktivnosti, posebno sat izveden u prirodi koji je djeci bio posebno zanimljiv. Ovaj su projekt prema dobivenim uputama učenici doslovno radili sami uz malu pomoć i smjernice, što se pokazalo kao dobro isplaniran, osmišljen i kreativan projekt.

Što se tiče aktivnosti pisanja vremenske prognoze, učenicima je trebalo malo opširnije konkretizirati i pojasniti zadatak, dati im puno objašnjenja i primjera. Inače, jako dobro osmišljen zadatak, a učenicima posebno zanimljiv jer je svaki nastup pred pločom za njih izazov (H. Šimović, 21. ožujka 2008).

8.9. Radionica „Aktivno slušanje“

Prema učiteljičinom naputku provela sam radionicu za poticanje aktivnog slušanja. Po njenom mišljenju u razredu često dođe do sukoba jer učenici jedni druge ne slušaju dovoljno pažljivo. Prema tome, cilj je ove radionice naučiti učenike što je aktivno slušanje te kako se ono razlikuje od načina kako obično slušamo druge. Osim toga, važno je i pomoći učenicima da shvate kako među ljudima često dođe do sukoba jer nisu dobro čuli ili razumjeli što im je druga osoba rekla. Učenike sam najprije podijelila u parove, učenik A i učenik B, i svakom od učenika dala zadatak.

Slika 2. Učenički zadatci za rad u paru

Učenici si međusobno nisu smjeli otkriti zadatke. Slijedio je razgovor o osjećajima tijekom ove aktivnosti koju sam i sam iskusila na kolegiju Posredovanje u sukobima u školi.

Učeničke izjave na pitanje kako su se osjećali dok su pričali svom paru:

Marina.: Ne znam, nekako jadno, kao da sam odbačena.

Tatjana: Glupavo, ja pričam, a on me ne sluša. Došlo mi da se okrenem i odem!

Filip: Nisam znao šta bi napravio, jel bi nastavio pričat ili šta...

Sljedeća se aktivnost odvijala u trojkama. Učenik A pričao je svoju dogodovštinu, učenik B slušao, a učenik C zapisivao što učenik A govori. Nakon što je učenik A završio, učenik B trebao je ponoviti ono što je učenik A rekao. Zatim smo komentirali razlike između onoga što je učenik A rekao i onoga što je učenik B zapamtio.

Učenici su došli do zaključka da ljudi jedni druge ne slušaju pažljivo i da zbog toga često dođe do nesuglasica. Neki od njih naveli su i vlastite primjere.

Evaluaciju sam željela provesti putem evaluacijskog listića. Međutim, za njegovo ispunjavanje učenici su imali jako malo vremena pa smatram da odgovori nisu odraz stvarnog mišljenja i osjećaja.

Slika 3. Radionica "Aktivno slušanje"

Komentar kritičke prijateljice Ivane Leitkam:

Radionica je lijepo i kreativno osmišljena. Drago mi je da si u svom radu iskoristila nešto što smo naučili, a i sami iskusili na fakultetu. Jedini nedostatak je što smatram da nisu svi učenici shvatili što aktivno slušanje doista je. Ipak, savršenstvo se ne može postići samo jednom radionicom. Samo nastavi ovako i uspjeh istraživanja ti je zajamčen (I. Leitkam, osobna komunikacija, 14. travnja 2008).

8.10. Igrokaz Vikend za sve

Budući da se bližio kraj školske godine, a za učenike četvrtoga razreda kraj i jednog razdoblja života, učiteljica me zamolila da joj pomognem pripremiti završnu priredbu. Razmišljala sam kako bih mogla spojiti prihvaćenu odgovornost i svoje istraživanje, odlučila sam s učenicima pripremiti igrokaz. U dogovoru s učiteljicom, odlučila sam se za igrokaz Vikend za sve Ivana Ernoića (*Prilog 8. Ivan Ernoić, Vikend za sve*).

Pripremanjem igrokaza željela sam potaknuti učenike na empatiju, potaknuti suradnju, razviti potrebu za postignućem kroz želju da budu odabrani za glumce na završnoj priredbi, razvijati kritičko mišljenje biranjem najboljih glumaca na temelju kriterija te uz to tolerirati tuđe mišljenje. Opisivanjem aktivnosti tijekom pripreme aktivnosti pokazat ću da su ciljevi i postignuti.

Aktivnosti tijekom pripreme igrokaza:

a) Dogovor o ulogama

Nakon što sam učenike podijelila u tri skupine, međusobno su se morali dogovoriti tko će dobiti koju ulogu te izbor potkrijepiti razlozima. Nisam se nadala da će dogovor završiti tako brzo i bez svađa oko najatraktivnijih uloga što je dokaz kvalitetne komunikacije i uvažavanja tuđeg mišljenja. Isto tako, zadovoljna sam i načinom na koji su se skupine odnosile prema učenicima koji su ranije izostavljani iz zajedničkih aktivnosti. Naime, i oni su ravnopravno sudjelovali u dogovoru oko dodjele uloga. Učenika s posebnim potrebama skupina je pitala koga bi želio glumiti te se on uz učiteljinu pomoć odlučio za jednu od uloga.

b) Izrada kostima

Izrada kostima je bila jedna od najzanimljivijih aktivnosti. Odvijala se u tri skupine i također protekla bez trzavica te završila izvrsnim radovima. Smatram da je suradnja bila na visokoj razini, međusobno su podijelili poslove i jedni drugima pomagali, i to ne samo unutar jedne skupine. Osim toga, učenika s posebnim potrebama nisu izostavili iz aktivnosti te su prihvatili njegovu ideju za izradu jednog od kostima. Smatram da je ovo jedan od velikih uspjeha ovoga istraživanja.

Slika 4. Izrada kostima za igrokaz

Međutim, kako nismo imali drugi prostor za spremanje kostima, ostavili smo ih u kutu učionice koju koriste dva razreda. Nakon nekoliko dana, učenički trud pao je u vodu. Naime, učenici iz suprotne smjene učinili su kostime neprepoznatljivima. No, nismo gubili vjeru u uspjeh našeg igrokaza. Nekoliko se učenika ponudilo da sami kod kuće naprave nove kostime, a kako je vrijeme isticalo, učiteljica i ja smo pristale.

Slika 5. Izrada kostima za igrokaz

c) Uvježbavanje

Igrokaz smo uvježbavali tijekom sljedeća četiri školska sata Hrvatskog jezika i Sata razrednika. Tijekom uvježbavanja poticala sam kritičko mišljenje učenika kako bi sami stvorili kriterije na temelju kojih će izabrati najbolje glumce. Osim toga, ispatilo se i moje poticanje da jedni drugima pomažu. Ako je netko tijekom glume zaboravio tekst, uvijek je netko od učenika „priskočio“ šaptanjem.

Vrlo važna bila je i povratna informacija o njihovom radu, kako skupine, tako i svakog pojedinca. Nastojala sam uenicima reći što rade dobro, pohvaliti ih, ali i ukazati na ono što trebaju popraviti.

d) Finalna izvedba

Na satu Hrvatskog jezika svaka od skupina najprije je izvela igrokaz, a zatim je slijedilo javno demokratsko glasovanje. Budući da su bile tri skupine, najbolji likovi birali su se između troje učenika. Svaki je učenik svoj izbor trebao potkrijepiti razlozima. Na ovaj način kod učenika se potiče kritičko mišljenje koje se zasniva na racionalnim argumentima i kriterijima.

Učeničke izjava:

Jelena: „Meni je Zvrku najbolje odglumio Stjepan jer je bio skroz uvjerljiv. Nije okretao leđa, razumije se sve što govori i bio je onako skroz...kak' bi rekla...prirodan.

Komentar kritičke prijateljice Helene Šimović:

Ovaj zadatak bio mi je jedan od najzanimljivijih koje si s učenicima odradila. Uložila si mnogo truda, vremena i strpljenja da igrokaz uspije. Što se tiče samih ciljeva tvoga istraživanja, mislim da si ih ovom aktivnošću uspjela sve objediniti. Socijalne kompetencije učenika tijekom pripremanja igrokaza došle su do izražaja, posebno samopouzdanje i spremnost na pomoć. Osim toga, moglo se primijetiti i koliko su učenici zadovoljni učinjenim i koliko im je sve bilo zanimljivo. Budi ovako predana i u svom budućem radu (H. Šimović, osobna komunikacija, 6. lipnja 2008).

9. Interpretacija

Polazeći od ciljeva akcijskog istraživanja, mogu reći zadovoljna sam učinjenim. Promjene koje sam željela ostvariti akcijskim istraživanjem većinom su postignute, iako ne sve istom kvalitetom. Ipak, postavlja se pitanje je li moguće u tako kratkom vremenu djelotvorno utjecati na socijalne kompetencije. Ne mogu, a ne pomisliti da su promjene koje sam uočila kratkotrajne i da su rezultat moje nazočnosti u razredu. Budući da sam neprestano u razgovoru s učenicima naglašavala važnost suradnje, aktivnog slušanja, pomaganja te nenasilnog ponašanja, možda su promjene u ponašanju samo sugerirane. Ipak, do saznanja o promjenama došla sam i kroz razgovor s kritičkom prijateljicom (učiteljicom), koja učenike bolje poznaje.

Prema Katz i Chard (1989, citirano u Katz i McClellan, 1999), suradničko učenje može osigurati „važne kontekste vršnjačke interakcije, stvarne suradnje i pospješivanja socijalne umješnosti“ (str. 52). Stoga sam u svom istraživanju u velikoj mjeri koristila suradničko učenje. Glavni cilj suradničkog učenja bio je poticati suradnju, odnosno razvijati otvorenost za suradnju što je jedan od ciljeva akcijskog istraživanja. Prema mojim promatranjima suradnja prilikom suradničkog učenja nije bila na zadovoljavajućoj razini. Različitim zadacima koje su učenici obavljali u skupinama nastojala sam ih potaknuti na zajedničko rješavanje problema. Prema mojim zapažanjima na kraju istraživanja, vođena kriterijem „učenici surađuju u zajedničkim aktivnostima i priskaču kada je potrebna pomoć potaknuti empatijom“, došla sam do određenih spoznaja. Naime, suradnja u grupnom radu je poboljšana i aktivnost se više ne svodi na dvoje učenika. Osim toga, prema učiteljičinim riječima, učenici su spremniji surađivati i pomagati onim učenicima koji su manje uspješni. Bolju suradnju primijetila sam i prilikom pripreme igrokaza, nije bilo velikih nesuglasica i svaka je skupina napravila podjelu rada bez moje napomene ili sugestije.

Da bi dijete bilo uspješno u socijalnim kontaktima s drugima izrazito je važan i razvoj samopouzdanja...(Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2006). Vođena ovom činjenicom, kao sljedeći cilj istraživanja navela sam razvijanje samopouzdanja. Osim radionice za podizanje razine samopouzdanja koju sam provela s učenicima, nastojala sam kroz svoje odgojno djelovanje isticati pozitivne strane svakog učenika. Nakon provedene radionice, pozitivno su me iznenadile izjave „Danas sam naučila mnogo stvari, a najviše sam upoznala svoje pravo lice.“ i

„Naučila sam da sam i ja nečije blago.“. Smatram da ovakvi stavovi pokazuju pomake u samopouzdanju učenika.

Kako sam dosta aktivnosti tijekom istraživanja bilježila video kamerom, u početku se mogla primijetiti trema pojedinih učenika što je potvrđeno i izjavama s evaluacijskog listića te pokušajima izbjegavanja kamere. Naime, učenici su trebali odgovoriti na pitanje kako su se osjećali dok sam ih snimala. Neki od odgovora su: „Imala sam tremu“; „Bilo mi je neugodno“; „Onako malo sam se uplašio“... Pred kraj akcijskog istraživanja niti jedan učenik nije izbjegavao snimanje, zapravo jedva su čekali da donesem kameru na sat kako bi pokazali što su naučili. Smatram da se kroz ovakvo ponašanje može zaključiti o pozitivnim promjenama u samopouzdanju. Isto tako, prema učiteljičinom mišljenju, učenici su slobodniji prilikom izražavanja vlastitog mišljenja i javnog nastupa.

Naučiti učenike kako postoji i nenasilno rješavanje sukoba jedan je od ciljeva kojeg, po mom mišljenju, nisam u potpunosti postigla. Prema rezultatima učeničkih radova (*Slika 7: Učenička rješenja situacije tijekom koje može doći do sukoba*, str. 52) i rezultatima evaluacijskih listića može se uočiti da je većina učenika shvatila na koji se način sukobi mogu rješavati, ali nisam sigurna postupaju li tako u praksi. Svjesna sam toga da za kratko vrijeme na ovom području ne mogu napraviti velike promjene pa nisam postavila ni velike kriterije. Kao kriterij za procjenu ovoga cilja navela kako „učenici uviđaju mogućnost rješavanja svađe mirnim putem“. Prema navedenom kriteriju, mogu reći da sam zadovoljna postignutim. Važno je kod učenika osvijestiti mogućnosti mirnog rješavanja sukoba jer to je prvi korak prema takvom ponašanju.

Ono na što sam najviše ponosna tijekom moga istraživanja je uključivanje učenika s posebnim potrebama te drugih učenika koji su prema sociometrijskom mjerenju manje omiljeni u razredu u zajedničke aktivnosti. Radionicom „Razlikujemo se“ nastojala sam učenicima pokazati da osobe koje se po nečemu razlikuju od ostalih vrijede jednako kao i drugi. Mislim da sam u tome uspjela jer tijekom suradničkog učenja nije bilo negodovanja ako se u određenoj skupini nađu ti učenici, što je ranije bilo neizbježno. Posebno se tolerancija mogla primijetiti prilikom izrade kostima za igrokaz kada je jedna od skupina vodeću ulogu pri izradi jednog kostima prepustila učeniku s posebnim potrebama. U tom trenutku shvatila sam da moje istraživanje nije bilo uzaludno te da se na ovaj način mogu postići velike i važne promjene.

Posebno mi je drago što sam tijekom vremena provedenog s učenicima uspjela s njima uspostaviti prijateljski odnos i zadobiti njihovo povjerenje. U radionicama sam i sama sudjelovala, a to mi je omogućilo da učenici shvate kako istraživanje ne provodim na njima, nego s njima. Smatram da su i ovo razlozi uspjeha mog istraživanja. Naravno, postoje i neke stvari koje ću prilikom svojih sljedećih akcijskih istraživanja biti u mogućnosti promijeniti. Jedna od njih je i trajanje samog istraživanja. Naime, u svom budućem odgojnom djelovanju akcijsko istraživanje neće biti vremenski ograničeno. Ovisno o temi i ciljevima istraživanja moći ću odrediti vremenski period tijekom kojega je moguće postići postavljene ciljeve te ako je potrebno istraživanje i vremenski produljiti. Što se tiče ovog akcijskog istraživanja, uvjerala sam se da je teško ostvariti utjecaj na socijalne kompetencije kod djece kroz četiri tjedna stručno-pedagoške prakse.

Nadalje, smatram da sam u planiranje aktivnosti za akcijsko istraživanje treba uključiti i same učenike, što zbog manjka vremena, ali i nepoznavanja učenika, nisam bila u mogućnosti učiniti. Na taj način zadovoljstvo i zainteresiranost bili bi puno veći. Primijetila sam da su i rezultati aktivnosti bolji ako je zainteresiranost veća, a samim tim poboljšava se i kvaliteta samoga istraživanja.

Budući da postati socijalno kompetentna osoba znači usvojiti prosocijalna ponašanja i određene vještine koje omogućavaju razumijevanje svoje okoline i djelotvorno snalaženje u svakodnevnim situacijama, uvjerala sam se kako je to teško postići za relativno kratko vrijeme. Poticati razvoj socijalne kompetencije potrebno je od najranijeg djetinjstva, a kako sam istraživanje provodila s učenicima četvrtoga razreda, razumljivo je da se pojedini učenici nisu razvijali u okolini koja je pozitivno djelovala na usvajanje prosocijalnog ponašanja. Ipak, kao što sam već navela, rezultati istraživanja su pozitivni i vidljivi, ali smatram da je potrebno još mnogo vremena kako bi određena ponašanja koja sam željela postići postala trajna i svakodnevna.

Provodeći akcijsko istraživanje, mnoge stvari koje sam znala o ovoj vrsti istraživanja, postale su mi jasnije. Shvatila sam koliko je važno sustavno prikupljanje podataka te vođenje istraživačkog dnevnika. Naime, bez tih podataka i zapisa, nemoguće bi bilo napraviti kvalitetan izvještaj o provedenom akcijskom istraživanju. Smatram kako sam prilikom pisanja svog istraživačkog dnevnika mogla biti detaljnija te na taj način pridonijeti boljoj kvaliteti istraživanja. To je još jedan dio procesa akcijskog istraživanja kojega ću promijeniti prilikom provođenja istraživanja u svom budućem odgojnom djelovanju.

10. Zaključak

Socijalna kompetencija je „sposobnosti uspješnog funkcioniranja u specifičnim socijalnim situacijama iz svakodnevnog života“ (Ford i Tisakova, 1983, citirano u Brdar, 1993). Prema Katz i McClellan (1999) socijalna kompetencija uključuje regulaciju emocija, poznavanje i razumijevanje društva kao i socijalna umijeća, odnosno socijalne vještine potrebne da bi se postupalo u skladu s tim spoznajama (str. 16). Iz rečenog se može zaključiti kako je socijalna kompetencija neophodna za zadovoljavajuće funkcioniranje u društvu. Važna je i činjenica koja govori kako socijalno ponašanje djece nije urođeno, nego se stječe (Vasta et al., 1997) i to putem socijalizacije.

Socijalizacija počinje u obitelji, a nakon nje, dijete u odgojno-obrazovnim ustanovama nastavlja učiti i prihvaćati različite oblike ponašanja te razvijati svoju ličnost. To ostvaruje odnosima s učiteljem i s ostalim učenicima, najčešće svojim vršnjacima te ostalim odraslim osobama i na taj način razvija svoju socijalnu kompetentnost. Razumljivo je da taj razvoj ne prolazi uvijek bez poteškoća pa se tijekom socijalizacije mogu pojaviti nepoželjni oblici ponašanja kao što je agresivnost. Isto tako može doći do drugih problema u socijalizaciji, usamljenosti, niske razine interakcije, stidljivosti te manjka socijalnih vještina. Olakšavajuća je okolnost da se ti problemi mogu riješiti te da se socijalna kompetencija može unaprijediti.

Prema ovim saznanjima definirala sam problem svog akcijskog istraživanja „*Kako unaprijediti socijalne kompetencije kod učenika u nastavi i izvan nje?*“, te postavila polazne vrijednosti za koje smatram da izravno ili neizravno utječu na socijalne kompetencije. Polazne vrijednosti mog akcijskog istraživanja su: *suradnja, nenasilno rješavanje sukoba, samopouzdanje i, tolerancija različitosti.*

Kao što i sama definicija akcijskog istraživanja kaže, odlučila sam djelovati kako bih postigla određeni napredak te sam postavila ciljeve koje sam željela postići akcijskim istraživanjem, a to su: *potaknuti razvijanje samopouzdanja, poticanje učenika na međusobno prihvaćanje i poštivanje različitosti, razvijati otvorenost za suradnju, naučiti učenike nenasilnom rješavanju sukoba, razvijati i poticati empatiju.*

Prema ciljevima istraživanja izradila sam plan koji sadržava niz aktivnosti kojima sam utjecala na unaprjeđivanje socijalnih kompetencija. Tijekom procesa ostvarivanja istraživanja plan sam prema potrebi mijenjala i doradivala. Međutim, kako su problemi temelj akcijskog

istraživanja, ni ovo istraživanje nije prošlo bez njih. Jedan od najvećih problema bilo je nesurađivanje učenika tijekom pojedinih aktivnosti, ali sam uz pomoć kritičkih prijateljica te kroz dogovaranje s učenicima probleme uspješno riješila.

Kriteriji pomoću kojih sam procjenjivala uspješnost akcijskog istraživanja su: učenici uviđaju mogućnost rješavanja svađe mirnim putem, učenici međusobno surađuju u zajedničkim aktivnostima i priskaču kad je potrebna pomoć potaknuti empatijom, učenici imaju više samopouzdanja – manja trema kod javnog nastupa, ne boje se izreći vlastito mišljenje, učenici u zajedničke aktivnosti u nastavi i izvan nje uključuju učenike koji su prema sociometrijskom testu manje omiljeni u razredu. Prema ovim kriterijima i promjenama koje su se dogodile kod učenika, smatram da sam postigla ciljeve istraživanja.

Kroz ovo istraživanje naučila sam mnogo toga o učenicima, ali i o sebi. Nadalje, smatram da se o akcijskom istraživanju može najviše naučiti tijekom njegovog planiranja i provođenja, jer same riječi ne mogu učiti toliko vjerno kao neposredno iskustvo.

11. Literatura

1. Ajduković, M., Pečnik, N. (2002). *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alineja
2. Bognar, B. (2006b). Kako procijeniti kvalitetu akcijskog istraživanja. *Metodički ogledi*, 13 (1), 49-68.
3. Bognar, B. (2006). Akcijska istraživanja u školi. *Odgojne znanosti*, 8(11), 209-228.
4. Bognar, B. (2008). *Mogućnost ostvarivanja uloge učitelja-akcijskog istraživača posredstvom elektroničkog učenja*. Neobjavljena doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu.
5. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
6. Brooks, R. i Goldstein, S. (2005). *Otporna djeca, njegovanje djetetove snage, nade i optimizma*. Zagreb: Neretva
7. Brdar, I. (1993). *Što je socijalna kompetencija?*. Godišnjak Zavoda za psihologiju, Rijeka, str. 13-19.
8. Brdar, I. i Pokrajac - Buljan, A. (1993). *Predstavlja li empatija dio socijalne kompetencije?* Godišnjak Zavoda za psihologiju, Rijeka, 23 - 27.
9. Brdar, I. (1994). *Socijalna kompetencija i neki aspekti ličnosti*. Godišnjak zavoda za psihologiju, Rijeka, 11.-19.
10. Cover magazin (b.d.). Samopouzdanje. Preuzeto 25. srpnja 2008, s <http://www.covermagazin.com/selfhelp.php?NID=1081>
11. De Angelis, B. (2004). *Samopouzdanje- pronaći ga i živjeti*. Čakovec: Dvostruka duga
12. De Zan, I., Nejašmić, I., Šoljan-Vranj, B. (2007). *Naš svijet 4, udžbenik prirode i društva za 4. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga
13. De Zan, I., Nejašmić, I., Šoljan-Vranj, B. (2007). *Naš svijet 4, radna bilježnica prirode i društva za 4. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga
14. Divjak, T. (2008). *Kako ojačati samopouzdanje u 7 dana, alati za stjecanje i održavanje pozitivne slike o sebi*. Zagreb: Profil
15. Ernoić, I. (1997). *Iznenadjenje za rasku i drugi igrokazi*. Zagreb: AGM, str. 29.-42.
16. Itković, Z., Nazor, M. i Martović, M. Ć. (1999). *Obiteljska i društvena socijalizacija, interfakultetski kolegij za studente nastavničkih zanimanja*. Zadar: Filozofski fakultet
17. Janković, J. (1996). *Zločesti đaci genijalci*. Zagreb: Alineja
18. Jensen, E. (1995). *Super-nastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Zagreb: Educa
19. Juul, J. (2006). *Obitelji s kronično bolesnom djecom*. Zagreb: Naklada Pelago
20. Katz, L.G. i McClellan, D. E. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije : uloga odgajateljica i učiteljica*. Zagreb: Educa
21. Klaić, B. (1978). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH

22. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap
23. Miljević-Ridički, R., Maleš, D., Rijavec, M.(1999). *Odgoj za razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap
24. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa
25. Osnovna Waldorfska škola (2005). Opće pedagoške odrednice nastavnog programa. Preuzeto 15 listopada 2008, s http://www.waldorf-rijeka.hr/pedag_odrednice.htm
26. Peko, A., Sablić, M. i Livazović, G. (2006). Suradničko učenje u mlađoj školskoj dobi. *Život i škola*, 52(15-16), 17-27.
27. Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba (2006). Kako poboljšati socijalne vještine djeteta. Preuzeto 25 srpnja 2008, s <http://www.poliklinika-djeca.hr/index.php>
28. Shapiro, L. E. (1997). *Kako razviti emocionalnu inteligenciju djeteta*. Zagreb: Mozaik knjiga
29. Tolerancija. (12. studenog 2008). U *Wikipedia, The free Encyclopedia*. Preuzeto 28. listopada 2008, s <http://hr.wikipedia.org/wiki/Tolerancija>
30. Udruga roditelja "Put u život" – PUŽ (2004). Pružanje psihosocijalne podrške djeci s posebnim potrebama. Preuzeto 25. srpnja 2008, s <http://www.udrugapuz.hr/psiholpomocdjeci.htm>
31. Udruga za razumijevanje ADHD-a (2005). Poteškoće u učenju i socijalne vještine: koja je povezanost? Preuzeto srpanj 25, 2008, s http://www.budjenje.hr/s_3.php
32. Udruga za unapređenje kvalitete življenja, Let (2006). Watzlawickovi zakoni komunikacije. Preuzeto 2. srpnja 2008, s <http://www.samohrani.com/savjetovalište.html>
33. Uzelac, M. (2000). *Za Svemire: priručnik miroljubivog rješavanja sukoba u osnovnoj i srednjoj školi*. Zagreb: Mali korak - Centar za kulturu mira i nenasilja
34. Vasta, R., Haith, M.M. i Miller, S.A. (1997). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
35. Živković, Ž. (2005). *Susreti s učenicima 1, priče i radionice za sat razrednika*. Đakovo: Tempo d.o.o.
36. Živković, Ž., Brajković, S. (2002). *Slagalica*, 101 suradnička igra. Đakovo: Tempo d.o.o.

13. Prilozi

Prilog 1. Poruka roditeljima

Poštovani roditelji, moje je ime Ana Ključević i studentica sam Učiteljskog fakulteta u Slavonskom Brodu. Od dana 25. veljače do 19. ožujka obavljat ću stručno-pedagošku praksu kod učiteljice Helene Šimović koja mi je mentorica. Tijekom prakse održavat ću nastavu u svrhu svog diplomskog rada na temu „Unaprjeđivanje učeničkih socijalnih kompetencija“. Kako bi izrada mog diplomskog rada bila što uspješnija, izvođenje bi nastave trebalo snimati i fotografirati pa bih Vas ovom prilikom zamolila da mi svojim potpisom odobrite snimanje i fotografiranje Vaše djece tijekom nastave. Snimke ćete moći i vidjeti ukoliko budete zainteresirani.

Unaprijed hvala

Vaš potpis: _____

Prilog 2 . Sociometrijski upitnik

Ovo je upitnik koji će mi također pomoći u izradi mog diplomskog rada. Nakon što odgovorite na sva pitanja, sami odlučite želite li staviti svoje ime na dnu lista. Važno mi je vaše mišljenje i iskreni odgovori. Upitnik stoga može biti anonimn. Također je važno da svoje odgovore ne dogovarate, ne pokazujete i ne usklađujete s drugima iz razreda. Hvala vam na suradnji!

1. Koga bi iz razreda volio/voljela pozvati na proslavu svog rođendana?
Odaberi jednu djevojčicu i jednog dječaka iz razreda.

Ime i prezime djevojčice: _____
Ime i prezime dječaka: _____

2. Koga nikako ne bi voljela/volio da ti dođe na proslavu rođendana?
Imenuj jednu žensku i jednu mušku osobu iz razreda.

Ime i prezime djevojčice: _____
Ime i prezime dječaka: _____

3. Imenuj nekog iz razreda tko je učinio nešto čime se ti i razred ponosite.

Naš „heroj“: _____

4. Imenuj nekog iz razreda tko je učinio nešto čime se ti i razred ne ponosite.

Naša „crna ovca“: _____

5. Postoji li netko u razredu tko bez interesa pomaže drugima?
„Dobri duh“ razreda: _____

6. S kim bi iz razreda rado sjedio u klupi?

Ime i prezime djevojčice: _____
Ime i prezime dječaka: _____

7. S kim iz razreda nikako ne bi htio/htjela sjediti u klupi?

Ime i prezime djevojčice: _____
Ime i prezime dječaka: _____

8. Kada se posvađaš s prijateljem ili drugom osobom, koga bi iz razreda htio/htjela da vas pomiri?

Ime i prezime djevojčice: _____
Ime i prezime dječaka: _____

Spol: M Ž

Tvoje ime i prezime: _____

Prilog 3. Upitnik za procjenu socijalnih kompetencija

Ovaj upitnik pomoći će mi pri izradi mog diplomskog rada. Kako biste mi pri tome pomogli molim vas da mi iskreno odgovorite na ova pitanja. Upitnik je anonimn.

Spol M Ž

1. Voliš li ići u školu? DA NE

2. Ako ne, zašto?

3. Voliš li više igrati igrice ili družiti se s prijateljima? (odaberi samo jedan odgovor)

4. Postoje li u razredu učenici s kojima se ne voliš družiti? DA NE

5. Ako postoje, zašto se s njima ne voliš družiti?

6. Je li se netko prema tebi ikada nasilno ponašao, tukao te, nazivao te pogrdnim imenima, nije se htio družiti s tobom...?

DA NE

7. Ako je, je li to bio

- a) netko iz tvog razreda
b) netko iz drugih razreda
c) netko drugi ?

8. Koliko čisto druge učenice/učenici žele provesti odmor s tobom?

- a) vrlo često b) ponekad c) nikada

9. Koliko puta je nad tobom izvršeno nasilje u školi u posljednjih nekoliko mjeseci?

- a) Jednom ili dvaput
b) 2-3 puta mjesečno
c) 1 puta tjedno
d) Nekoliko puta tjedno

10. Kada te netko zadirkuje, što ćeš učiniti?

- a) uzvratiti mu istom mjerom
b) potući se s tom osobom
c) ignorirati tu osobu i povući se
d) tužiti se učiteljici
e)

11. Koliko puta si sudjelovao/la u nasilništvu nad drugim učenicima u školi u posljednjih nekoliko mjeseci?

- a) Nijednom
- b) Jednom ili dvaput
- c) 2-3 puta mjesečno
- d) 1 puta tjedno
- e) Nekoliko puta tjedno

12. Ako neki učenik iz razreda nešto ne može učiniti i potrebna mu je pomoć (npr. riješiti zadatak pred pločom ili napraviti kolut natrag), što ćeš učiniti?

- a) smijati mu se
- b) pomoći mu
- c) _____

13. Jesi li i kako pomogao/pomogla prijatelju iz razreda prošli tjedan?

14. Kako si se osjećao/osjećala zbog toga što si pomogao/pomogla drugoj osobi?

15. Što misliš kako možeš izbjeći tučnjavu?

16. Kada te netko isključuje iz neke aktivnosti, što ćeš učiniti?

- a) ništa
- b) reći drugima kako se osjećaš
- c) _____

17. Jesi li ikada doživio/doživjela neki neuspjeh (dobio/dobila jedinicu u školi...)?

DA NE

18. Kako si se zbog toga osjećao?

19. Kada učiteljica od vas traži da kažete svoje mišljenje, je li te strah izreći ga?

DA NE

20. Zašto?

- a) mislim da će mi se drugi smijati
- b) mislim da moje mišljenje nije dovoljno dobro
- c) _____

21. Pročitaj izjavu i u tablicu upiši X s obzirom na to koliko se ta izjava odnosi na tebe.
Opisuje li te potpuno točno, donekle točno ili netočno.

	Potpuno točno	Donekle točno	Netočno	
Znam dobro napraviti školske zadaće. -----				>
Lako nalazim prijatelje.				
Imam uspjeha u sportovima.				
Uspješan/uspješna sam u učenju.				
Zadovoljan/zadovoljna sam svojim izgledom.				
Zadovoljan/zadovoljna sam sobom.				
Popularan/popularna sam među vršnjacima.				

22. Općenito, o sebi mislim da sam

Dobar							Loš
3	2	1	0	1	2	3	

Prilog 4. Evaluacijski listić za radionicu „Samopouzdanje“

1. Oboji onoliko kvadratića koliko ti se svidjela današnja radionica.

Ne sviđa mi se

Jako mi se sviđa

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2. Oboji! Tijekom radionice osjećala/osjećao sam se:

SRETNO

PONOSNO

TUŽNO

IRITIRANO

OHRABRENO

IZNENAĐENO

DOSADNO

UPLAŠENO

Prilog 5. Petrova priča

PETROVA PRIČA

Nisam baš dobar u sportovima, ali volim igrati nogomet. Mene dečki najčešće zadnjeg izaberu u ekipu i zezaju me da sam "smotan". Filip je moj dobar prijatelj (bolji je u nogometu od mene). Dobio sam nove tenisice. Jučer kad smo igrali nogomet, jedan mi je klipao stao na nogu i zaprljao tenisice. Prvo je rekao da nije namjerno, ali ja u to nisam vjerovao pa sam se počeo svađati s njim. Onda je on rekao da šta će mi tenisice kad imam dvije lijeve noge za nogomet i svi su se počeli smijati. Rekao je da me Filip "vuče sa sobom" jer mu pomažem u matematici, a da mi se i Filip smije iza leđa. Poletio sam i udario tog klipana lvu (iako je on za dvije glave veći od mene) i on je udario mene. Kad sam se dizao, vidio sam da se Filip smije... valjda zato što je lvo veći... ili... Otišao sam bijesan u razred (nije bilo nikoga) i poderao Filipove dvije bilježnice. Kad je Filip došao, nije mi rekao ništa, ali od tada ne razgovara sa mnom i ponaša se kao da me nema.

Filipovi i moji roditelji su prijatelji i ne znam šta da radim kad nam dođu u posjetu – idemo zajedno s roditeljima na izlete, a ne želim im pričati o svojim privatnim svađama. Bojim se da moji ne saznaju što sam napravio. Najbolje da to što prije sam riješim.

Prilog 6. Filipova priča

FILIPOVA PRIČA

Petar i ja smo bili dobri prijatelji – pomažemo jedan drugome ovisno o tome tko je u čemu bolji. Neki dan kad smo igrali nogomet Ivo je stao Petru na nove tenisice i malo su se potukli – bio sam dosta daleko i nisam čuo što su govorili, ali bilo je stvarno smiješno kad je Petar nasrnuo na Ivu koji je veći od njega za dvije glave. Počeo sam se smijati, a Petar me ljutito pogledao. Kad sam poslije došao u razred, moje su bilježnice bile poderane. Odmah sam znao da je to Petar napravio (on je prvi stigao u razred) – ali mi nije jasno zašto. Naljutio sam se i odlučio da više nikad neću biti s njim prijatelj. Nije mi jasno kako mi je to mogao napraviti – ja sam mu jedini pravi prijatelj, uvijek ga izabirem u ekipu i, u stvari, pomalo “vučem za sobom”. Drugi misle da je to zato što mi pomaže u matematici, ali nije tako – mi smo dobri i inače (roditelji su nam prijatelji). Mami sam rekao što se dogodilo, ali mi ona ne vjeruje, misli da sam sam poderao bilježnice zbog ocjena. Petar je bolji od mene u učenju, i mama vjeruje da on ne radi “gluposti” i kaže da se moramo pomiriti. Medijatori su me pozvali na sastanak s Petrom. Idem, ali samo zato da dokažem mami da sam govorio istinu.

Prilog 7. Evaluacijski listić za radionicu „Razlikujemo se“

Prema sljedećim uputama, na listić koji si dobio/dobila, nacrtaj svoje mišljenje o današnjoj radionici.

	Sunčano: Oduševljenje. Toliko toga sam naučio/naučila.		Kiša: Iznenaden/a sam, pomalo mi je neugodno.
	Pretežno sunčano: Ugodan osjećaj, lijepo i zanimljivo.		Oluja: Sve me to ljuti i plaši. Ne slažem se s tim što radimo.
	Oblačno: Nešto mi se sviđa, a nešto ne.		Magla: Sve mi je nejasno. Ne znam što osjećam.

Prilog 8. Ivan Ernoić, Vikend za sve

VIKEND ZA SVE

Likovi:

ZVRKO NEMARKO
ČITANKA
MATEMATIKA
PRIRODA
PRVI DJEČAK

DRUGI DJEČAK
PRVA DJEVOJČICA
DRUGA DJEVOJČICA
VESELA DRUŽBA (Ocjena, Imenik, Olovka)

Na pozornicu dotrči Zvrko Nemarko s torbom na leđima.

Prvi prizor

ZVRKO NEMARKO: *(oduševljeno)* Gotovo! A sada veliki vikend! Do ponedjeljka samo igra i zafrkancija. To se traži. Ma neću knjigu ni pogledat! *(Vragolasto mahne rukom.)* Idem odmah potražiti kompu! Aha, torba može pričekati. *(Skine torbu i nestašno je baci iza stabla.)* Bog, ljubavi! Baj-baj! *(Trkom ode.)*

Drugi prizor

(Iza stabla najprije se začuje jaukanje, a zatim se pojavi Čitanka.)

ČITANKA: *(drži se rukom za trbuh i previja)* : Jao! Ovaj Zvrko Nemarko nije normalan! Grozno! Bacio torbu kao da je vreća smeća! Joj! Sva mi rebra nabio. Mogla sam bez glave ostat! Zvrkan zvrkasti. *(Priprijeti prstom.)* Ali opametit ću ja njega!

Treći prizor

MATEMATIKA: *(negdje iza stabla)*: Upomoć! Ajoj! Ima li koga da mi pomogne? Jao meni!

ČITANKA: *(iznenađeno)*: Čini se da ima još ozlijeđenih. *(Ode iza stabla i vraća se na scenu pridržavajući Matematiku ispod ruke.)*

MATEMATIKA: *(drži se jednom rukom za glavu)*: Joj, moja glava! Mrak mi pada na oči! *(Sjedne na zidić.)*

ČITANKA: Da pozovem Hitnu?

MATEMATIKA: Ni pomisliti! Da me natežu kao žvaku i naprave od mene egipatsku mumiju!

Četvrti prizor

(Matematika i Čitanka krenu odlaziti)

PRIRODA: *(pojavi se uplašeno iza stabla)*: Čekajte! Nemojte me ostaviti! *(Šepajući prilazi Čitanci i Matematici.)* Umrla sam od straha! Što se dogodilo?

MATEMATIKA: Ne znam. I ja se pitam.

ČITANKA: Sudar, sudar se dogodio.

MATEMATIKA: Sigurno je opet kriv semafor.

PRIRODA: Sigurno.

ČITANKA: Semafor, semafor! Ali u Zvrkanovoj glavi!

PRIRODA: Briga njega za nas. Dobro smo mu samo kad ga treba spasiti od jedinice. Inače nas i ne pogleda.

MATEMATIKA: Sramota. I to mi je neki prijatelj.

PRIRODA: Ali nije on jedini.

ČITANKA: Ima i gorih.

MATEMATIKA: Zamislite, jedan mi je klinjo neki dan uho gotovo iščupao. *(Podrugljivo)*: Da si dečko napravi avion!

PRIRODA: Nasreću, nisu svi takvi!
ČITANKA: Sreća naša da nisu.
PRIRODA: Mnogo je više pravih prijatelja i kavalira!
ČITANKA: Zaboravimo sada tužne trenutke i pođimo se igrati i zabavljati!
MATEMATIKA: *(oduševljeno)*: Idemo! Pozovimo i druge?!
PRIRODA: Zašto ne, pa igra je za sve!

Peti prizor

(Uz poklike oduševljenja na pozornicu dotrči Vesela družba. Svi zajedno pjevaju i plešu.)

SVAKOGA DANA
BEZ VEZE TE GNJAVE
I VIKEND JE PRAVI TI SPAS,
JER VIKEND JE RADOST
I VESELA IGRA,
I NAJVEĆA SREĆA ZA NAS!

KAD PRIJATELJ DOĐE
DA IGRA SE S TOBOM,
TAD NEMA TU - NEĆU I NE,
JER VIKEND JE RADOST
OD JUTRA DO NOĆI,
I VIKEND JE VIKEND ZA SVE!

PRIRODA: *(zaplješće)*: Bravo!
(Svi odlaze, a na pozornici ostaju samo knjige.)

Šesti prizor

MATEMATIKA: A što ćemo s našim Zvrkom Nemarkom?
PRIRODA: Neka nas traži. Drugo i ne zaslužuje.
ČITANKA: Ne, njemu ćemo ostaviti jedno „ljubavno pismo“. Da i mi njega malo prodrmamo.
PRIRODA: *(oduševljeno)*: Može, odlično! I sakrit ćemo se da vidimo što će biti!

(Knjige odu. Scena ostaje na trenutak prazna, a zatim se pojavi Zvrko Nemarko s prijateljima. Po načinu kako su odjeveni i rekvizitima što ih nose, očito su na kratko prekinuli igru.)

Sedmi prizor

ZVRKO NEMARKO: *(vukući praznu torbu za sobom)*: Evo, tu sam je ostavio. *(Pokaže prstom)*. Iza ovog stabla. Torba je ovdje, a knjige su nestale.
PRVI DJEČAK: Kako mogu knjige nestati? Pa nisu valjda otišle u šetnju?
DRUGI DJEČAK: Ili u kino?!
PRVA DJEVOJČICA: Možda i jesu. Tko zna?
ZVRKO: Zezate? Mislite da sam lud.
DRUGA DJEVOJČICA: Nemojte ga zafkavati. Idemo potražiti. Možda su ipak tu negdje.
PRVA DJEVOJČICA: Idemo. *(Raziđu se i traže naokolo.)*
DRUGA DJEVOJČICA: *(iza stabla)*: Ovdje je neki papir. *(Sagne se i uzme papir.)*
ZVRKO: Ostavi papir, zanimaju me knjige. Shvaćaš?
DRUGA DJEVOJČICA: *(drži papir i gleda u nj)*: Ali ovo je baš nešto za tebe.
SVI: Ooo!
PRVI DJEČAK: Sigurno neka klinka!
DRUGI DJEČAK: Tajna simpatija!
(Prva djevojčica uzme papir od druge i okrene se prema Zvrku Nemarku)
PRVA DJEVOJČICA: Gle, pišu ti knjige!
Prvi dječak: Oho! Vrlo zanimljivo.
ZVRKO: Ma daj, ne zezaj!
PRVA DJEVOJČICA: Ne vjeruješ, hoćeš da pročitam?
DRUGA DJEVOJČICA: Da čujemo!

PRVA DJEVOJČICA: *(dode malo naprijed i čita):*
 Dragi Zvrko!
 Dosta nam je tvoje grozne masaže. Odlučile smo potražiti boljeg prijatelja i većeg kavalira. Bok, ljubavi!
 Razočarane prijateljice iz školske torbe.

PRVI DJEČAK: Aha, Zvrko! Pobuna knjiga!

DRUGI DJEČAK: *(kroz smijeh):* Frajer dobio nogu!

ZVRKO: Bez veze!

PRVA DJEVOJČICA: Nije bez veze. Imaju potpuno pravo.

ZVRKO: Ma nemoj!

DRUGA DJEVOJČICA: Što ne paziš na svoje stvari? I što nisi odnio torbu kući kao mi?

PRVI DJEČAK: Aha!

PRVA DJEVOJČICA: Da si pravi dečko, sada bi im se lijepo ispričao.

ZVRKO: *(začudoeno):* Knjigama?!

PRVA DJEVOJČICA: Zašto ne? Pa nisu one gore od nas.

DRUGA DJEVOJČICA: Stoput su bolje i pametnije.

PRVI DJEČAK: Sigurno! Dobra ideja. Hajde Zvrko, ispričaj se.

DRUGI DJEČAK: Daj, Zvrko. Odmah će nam oprostiti sve naše grijehe. Kužiš?

ZVRKO: Što je vama? Mislić da nisam normalan!

PRVA DJEVOJČICA: Zašto?

ZVRKO: Pa tko se još knjigama ispričavao?!

DRUGI DJEČAK: Baš zato. One to jedva čekaju. Kužiš?

DRUGA DJEVOJČICA: Hajde Zvrko. Budi kavalir.

PRVA DJEVOJČICA: Ti budi prvi. Onda će sigurno i drugi.

PRVI DJEČAK: Zamisli ovo. Dodeš u školu, a ono ogroman red pred knjižnicom. Klinci čekaju da se ispričaju knjigama.

DRUGI DJEČAK: A one blistaju od sreće. Mašu nam s prozora, šalju puse...Sve zahvaljujući tebi. Kužiš?

ZVRKO: *(malo razmisli pa kaže):* Super! Važi.

PRVA DJEVOJČICA: *(pokaže rukom):* Evo, zamisli da smo mi tvoje knjige. Hajde, ispričaj se.

PRVI DJEČAK: Ali pazi, lijepo i kulturno.

DRUGI DJEČAK: I otmjeno.

DRUGA DJEVOJČICA: Šutite sad.

ZVRKO: *(šaljivim tonom):* Drage moje dame! *(Smijeh)*
 Znam da ste same i da ste strašno, strašno ljute na me. *(Opet smijeh)*
 Oprostite svom Nemarku koji bez vas nema mira, vratite se domu svome, poruka je vašeg novog kavalira!“

SVI: *(oduševljeno):* BRAVO! *(Zaplješću.)*

Osmi prizor

(Dolaze knjige i svojim se pljeskom pridružuju ostalima.)

ČITANKA: Kako je ovo bilo divno čuti.

MATEMATIKA: Ah, doživjela sam i ovaj dan.

PRIRODA: Još jedan pljesak za našeg novog kavalira! *(Svi zaplješću.)*

PRVI DJEČAK: A sada možemo nastaviti igru.

ZVRKO: Mogu li s nama i moje dame? Da mi ne ostanu opet same!

PRVA DJEVOJČICA: Zašto ne, pa igra je za sve!

MATEMATIKA: I vikend, i vikend je za sve!

(Opet dolazi vesela družba te svi zajedno pjevaju i plešu.) SVAKOGA DANA, BEZ VEZE TE GNJAVE...